

PSI'US

Fikiryum
GPM E - Dergi

EYLÜL 2020
SAYI.3

GELİŞİM

Genç Psikologlar Meclisi olarak oluşturduğumuz Psi'Us Fikiryum dergimizin üçüncü sayısı olan "GELİŞİM" teması ile sizleri selamlıyoruz. Üçüncü sayımızda Psikoloji'nin alt dallarından biri olan Gelişim Psikolojisi dalına yoğunlaştık.

Aynı zamanda bu sayımızda Arş. Gör. Güleycan AKGÖZ ile yaptığımız röportajımıza yer vermekle birlikte İngilizce iki makale de yazdık! Tüm okuyucularımızın yorumlarını beklemekteyiz.

Psi'Us Fikiryum ailesi keyifli okumalar diler!

GENÇ PSİKOLOG ADAYI / EDITÖR
ELİF NUR GÜRCAN

İÇİNDEKİLER

- 01-02** IQ TESTİ ÇOCUĞUNUZ HAKKINDA NELER SÖYLEMEZ? - **PSK. BETÜL CAVLAK**
- 03-05** GELİŞİM PSİKOLOJİSİNİN SAHADAKİ VE AKADEMİDEKİ YERİ - **İREM TAN**
- 06-09** GELİŞİM DÖNEMLERİ BAĞLAMINDA ÖLÜM ALGISI - **EMİNE HİLAL MUTLU**
- 10-13** EFFECTS OF PARENTING STYLES ON CHILD DEVELOPMENT - **ASLI ÇINAR**
- 14-15** KADİM SORU: GENETİK Mİ ÇEVRE Mİ? - **ESRA KAMACI**
- 16-22** GELİŞİM PSİKOLOJİSİ ÜZERİNE ARŞ. GÖR. GÜLEYCAN AKGÖZ İLE RÖPORTAJ- **İREM NIL TORUN**
- 23-25** THEORY OF MIND: YOU ARE LUCKY IF YOUR KID IS LYING AT AN EARLY AGE -**SULTAN ALTINSOY**
- 26** **PSK. AYŞE ZEYNEP KAYA**'NİN ELLERİNDEN ÇOCUK VE TRAVMA'YA BAKIŞ
- 27-28** ERGENLİK YILLARINDAKİ KİMLİK ARAYIŞI - **SENANUR DURUR**
- 29-31** UÇURUM DENEYİ - **ÖZGE AKGÜN**
- 32-37** BİLİŞSEL GELİŞİM: İŞLEM ÖNCESİ DÖNEM (2-7 YAŞ) - **ISA OKUL**
- 38-52** BAĞLANMA STILLERİNİN, SOSYAL MEDYA VE MADDE BAĞIMLILIĞININ ÜZERİNDE ETKİSİ VAR MIDIR? -**ISMIYE YÜKSEL VE MEHMET SARAÇ**

DERGİMİZİ
OKUDUKTAN SONRA
SİZİ PODCAST'İMİZİ
DİNLEMeye DAVET
EDİYORUZ!

Spotify

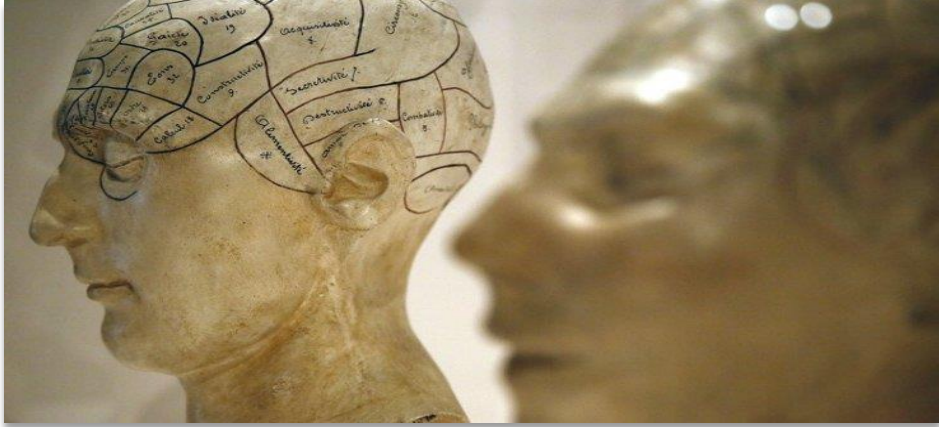
GENÇ PSIKOLOGLAR MECLİSİ
GENÇ PSIKOLOGLAR MECLİSİ
STAJ
GPM-PODCAST
DENEYİMİ
KONUK: PSK. ELİF ZEYNEP YAMAC
MODERATOR: ELİF MUR SURCAN

Psikoloji'de Staj Deneyimi - GPMPodcast
GPM-Podcast
Follow

15 34:32 ...

IQ Testi Çocuğunuz Hakkında Neler Söyemez?

“Benim çocuğum üstün zekalı”,
“Benim çocuğumun hiperaktivitesi var, çok zeki olduğundan böyle oluyormuş”,
“Doktor çocuğunuzun IQ’su yüksek dedi, dahi olacak benim yavrum”...gibi cümlelerle karşılaşmayanımız yoktur. Özellikle milenyum çağında ebeveynlerin çocuklarını zeka skorları ile kıyaslamaları ya da yaşlılarından ayırt etmeleri son derece artış gösterdi. Zeka kavramı, geçmişten günümüze araştırılmasına rağmen net bir tanımı bulunmamaktadır. Psikoloji alanında zeka, zihin, beyin gibi konular büyük bir zenginliktir. Zeka soyut olmasına rağmen etkileri ve insana olan yansıması somuttur.

IQ, zekanın skorlanması için kullanılan bir göstergedir. Bireyin zihinsel yaşı ile takvim yaşı aynı ise IQ’su 100’dür. Buna ortalama zeka diyebiliriz. Eğer zihinsel yaş, takvim yaşından fazla ise kişinin puanına bakılarak parlak, üstün ya da çok üstün zeka şeklinde ifade

kullanılabilir. Bunun aksine zihinsel yaş, takvim yaşının altında ise skora bakılarak donuk zeka, sıradan zeka geriliği, hafif derece zeka geriliği, orta derece zeka geriliği, ağır zeka geriliği ve derin zeka geriliği olarak söylenebilir (Köksal & Boran, 2015, s. 111).

WISC-R testi, kişilerin IQ ölçümünde kullanılan en yaygın zeka testlerinden biridir. Sözel ve performans alanlarından oluşan bu test; kişinin akıl yürütme becerisi, sözcük dağarcığı, yargılama becerisi, temel motor aktivite olmadan görsel organizasyon gibi alanlarından bize bilgi sunar. Dahası, kişinin zaman baskısı altında çalışıp çalışmadığını, dikkat aralığını, uzun ve kısa süreli işitsel belleğini gösterir. Testin skorlarına bakarak bireyin yönergeleri takip edebilme becerisini öğrenebiliriz. Saydığım ve bir o kadar da sayamadığım beceriyi ölçen bir test, özellikle ebeveynler için çocukları konusunda yol haritası olabilir mi? Elbette olabilir, fakat gerçekten de IQ testinin yüksek olması bu hayatta bir amaca

ulaşmak için yeterli midir? IQ testi çocuğunuz hakkında neler söylemez? Biraz da bunlara bakmak lazım.

Hayat dinamiktir. Çocuk doğduğu andan itibaren kendi aile yapısına uygun, kendi kültürüne ve değerlerine göre yetişir, yetiştirilir. Kişinin hayatta başarıya ulaşması için zeka yeterli değildir. Anne ve babalar tarafından çocukların zeka skorları ile kıyaslanması ne kadar popülerse, çocukların 1 ayda okuduğu kitap sayısı da zeka skoru kadar önemli değildir.

Dahası, zeka testleri kişinin sorumluluk bilincini ve düzeyini bizlere göstermez. Sorumluluk, uyum sağlama gibi beceriler sonradan da kazanılabilir. Çocuğunuz üniversiteyi şehir dışında kazandı ve tek başına eve çıkmak istiyor, bu sorumluluğu alıp bu yaşama uyum sağlayacağını IQ testi bize gösteremez. Öz bakım bireyin en dikkat etmesi ve özen göstermesi gereken konulardan biridir. Çocuğun banyo yapma, diş fırçalama alışkanlıkları düzenli mi, genel temizlik algısı yeterli mi, bu gibi soruları cevaplayabilmek için gözlem yapmak gerekir. Ya da, çocuğun kendinden büyüklere ve kendinden küçüklere davranışları, tutumlarını (hem ahlaki değerler hem de sosyal değerler yönünden)

bilebilmemiz için IQ testinden daha fazlası gereklidir.

Sonuç olarak, bir bireyi, bir çocuğu tanımak için yalnızca IQ testi yeterli değildir. Gözlemleyip bilgi edinebileceğimiz ve bu yönleri ile de gurur duyacağımız birçok alan vardır. Akıl ve ahlaki-sosyal değerler birer bütündür. Üstün zekalı birinin zekasını hangi yönde kullanacağı gözlem yapılarak öğrenilen alanlarla bağlantılıdır. Bir mühendis zekasını kullanarak kilit sistemi oluşturur, bir hırsız yine zekasını kullanarak o sistemi bloke eder. Bu yüzden IQ testinin bize söyledikleri kadar söylemedikleri bilgiler de çok önemlidir. İnsan olmak çok daha önemlidir.

Yazımı okuduğunuz için teşekkür ederim.

-Klinik Psikolog Betül CAVLAK

Kaynakça

Köksal, M. S. & Boran, A. İ. (2015). Üstün yetenekli öğrencilerin ıq puanlarının anne-baba eğitimi ve aile geliri değişkenleri açısından karşılaştırılması. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16.

Gelişim Psikolojisinin Sahadaki ve Akademideki Yeri

Gelişim psikolojisi, en kısa tanımıyla insanların döllenmeden ölüme kadar olan gelişimini inceleyen bir psikoloji alt alanıdır. Gelişim insan yaşamının her döneminde devam ettiğinden dolayı sanılanın aksine gelişim psikologlarının çalışma alanı sadece çocukluk dönemi değildir. Bu disiplin çoğunlukla çocukluk çağına odaklanır, bu doğru. Fakat bunun nedeni çocukluk döneminin bir kişinin hayatında en çok değişim geçirdiği dönem olmasıdır. Ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık dönemleri de gelişim psikologlarının çalışma alanı içerisindedir. Gelişim psikolojisi *'Life-span psychology'* yani Türkçe manasıyla *'Yaşam boyu psikoloji'* olarak da adlandırılabilir.

Gelişim psikolojisinin amacı yaşam boyu büyümeyi ve değişmeyi açıklamaktır. Bir insanın tüm hayatı boyunca düşünce, his ve davranışlarında yaşanan değişiklikleri inceler. Yaşanacak gelişim süreci benzer olsa bile asla tam olarak aynı değildir.

Gelişim psikologlarının görevleri uzmanlaştıkları alana göre değişse de görevleri arasında dil becerilerinin nasıl edinildiğini araştırmak, çocuklarda ahlaki muhakeme yeteneğinin nasıl geliştiğini incelemek, yaşlıların bağımsız kalmasına yardımcı olmanın yollarını aramak gibi konuların bulunduğu söyleyebiliriz. Gelişim psikolojisinin tarihine bakacak olursak sanayi devrimi sonrasında eğitilmiş iş gücü ihtiyacının artmasıyla birlikte ortaya çıktığını söyleyebiliriz. 19. Ve 20. Yüzyılın

başlarında gelişim psikologlarının öncelikle çocuk psikolojisiyle ilgilendiklerini görürüz, bunun nedenlerinden biri, belki de en önemlisi, eğitim ve öğrenimi daha etkili kılma isteğiydi.

Şekil 1 Charles Darwin ve oğlu Doddy (William Erasmus Darwin)

Charles Darwin, 1877 yılında henüz bir bebek olan oğlu Doddy (William Erasmus Darwin)'i bilimsel olarak gözlemiş, doğuştan gelen iletişim biçimlerinin gelişimini detaylandırdığı bir makale yayınlamıştır. Bu nedenle gelişim psikolojisinin ilk sistematik çalışmasını yapan kişi olarak kabul görür. Gelişim psikolojisinin bir disiplin olarak ortaya çıkması ise 1888 yılında Alman bir fizyolog olan Wilhelm Preyer'in kendi kızının doğumdan iki buçuk yaşına kadar olan gelişimini anlattığı *'The Mind Of Child'* isimli kitabının İngilizceye çevrilmesiyle

olmuştur. Preyer, kitabında kızının yeteneklerini incelerken titiz bilimsel prosedürler kullanmıştır.

20.yüzyılda ise gelişim psikolojisi alanında önemli bir yer edinecek üç figür ortaya çıktı: Jean Piaget, Lev Vygotsky ve John Bowlby. Gelişim psikolojisi alanında yaptıkları çalışmalar halen bu alandaki güncel araştırmaları etkilemeye devam etmektedir. 20.yüzyılın sonlarına yaklaşırken gelişim psikologları yaşam boyu psikolojik süreçle ilgilenmeye başladılar. Böylelikle gelişim psikolojisi çok geniş bir inceleme alanına sahip oldu. Yetişkinlik ve yaşlılığın incelenmesinin gelişim psikolojisindeki yerinin henüz yeni olduğunu buradan anlayabiliriz.

Günümüzde gelişim psikologlarının sahadaki ve akademideki yerlerinden bahsetmeye geçelim. Gelişim psikologları kreşlerde, okul öncesi eğitim veren diğer kurumlarda, hastane ve kliniklerde gelişim psikoloğu olarak çalışabilirler. Huzurevlerinde, bakımevlerinde ve yetiştirme yurtlarında çeşitli faaliyetler yönetebilirler. Gelişim sorunları yaşayan bireylere yardımcı olabilmek için çalışırlar. Ayrıca gelişim psikologları üniversitelerde ders verebilir ve bilimsel araştırma yönetebilirler.

Yazımı okuduğunuz için teşekkür ederim!

-İrem Tan

Kaynakça

SimplyPsychology. Developmental

Psychology. Erişim Adresi:

<https://www.simplypsychology.org/developmental-psychology.html>

Britannica. Developmental Psychology.

Erişim Adresi:

<https://www.britannica.com/science/developmental-psychology>

VeryWellMind. Is a Career as a

Developmental Psychologist Right for

You?. Erişim Adresi:

<https://www.verywellmind.com/what-is-a-developmental-psychologist-2795638>

Aydındenge. Meslekleri Tanıyalım

(Psikoloji-TM3) Erişim Adresi:

[http://www.aydindenge.com.tr/yazi/nurcan-](http://www.aydindenge.com.tr/yazi/nurcan-ordek/08/12/2015/meslekleri-taniyalim-)

[-ordek/08/12/2015/meslekleri-taniyalim-](http://www.aydindenge.com.tr/yazi/nurcan-ordek/08/12/2015/meslekleri-taniyalim-)

[psikoloji-](http://www.aydindenge.com.tr/yazi/nurcan-ordek/08/12/2015/meslekleri-taniyalim-)

[tm3#:~:text=Sosyal%20psikologlar%20](http://www.aydindenge.com.tr/yazi/nurcan-ordek/08/12/2015/meslekleri-taniyalim-)

[C3%A7o%C4%9Funlukla%20akademik%](http://www.aydindenge.com.tr/yazi/nurcan-ordek/08/12/2015/meslekleri-taniyalim-)

[20ortamlarda%20C3%A7al%C4%B1%](http://www.aydindenge.com.tr/yazi/nurcan-ordek/08/12/2015/meslekleri-taniyalim-)

[C5%9F%C4%B1rlar.&text=Geli%C5%9Fi](http://www.aydindenge.com.tr/yazi/nurcan-ordek/08/12/2015/meslekleri-taniyalim-)

[m%20Psikolojisi%203A%20Do%C4%9](http://www.aydindenge.com.tr/yazi/nurcan-ordek/08/12/2015/meslekleri-taniyalim-)

[Fum%20C3%B6ncesinden%20ba%C5%](http://www.aydindenge.com.tr/yazi/nurcan-ordek/08/12/2015/meslekleri-taniyalim-)

[9Flayarak,tan%C4%B1mlanmas%C4%B1](http://www.aydindenge.com.tr/yazi/nurcan-ordek/08/12/2015/meslekleri-taniyalim-)

[%2C%20a%C3%A7%C4%B1klanmas%C](http://www.aydindenge.com.tr/yazi/nurcan-ordek/08/12/2015/meslekleri-taniyalim-)

[4%B1%20ve%20C3%B6l%C3%A7C](http://www.aydindenge.com.tr/yazi/nurcan-ordek/08/12/2015/meslekleri-taniyalim-)

[3%BClmesiyle%20ilgilenirler.](http://www.aydindenge.com.tr/yazi/nurcan-ordek/08/12/2015/meslekleri-taniyalim-)

GELİŞİM DÖNEMLERİ BAĞLAMINDA ÖLÜM ALGISI

Dünyaya geldiğimiz andan itibaren geçirdiğimiz her anın ve aldığımız her nefesin bizi hayatımızın sonu olan ölüme biraz daha yaklaştırıyor olduğu gerçeği, hayatımızın ilk yıllarında bizi kaygılandırmasa da ilerleyen yaşımızla beraber bir kaygı ve bilinmezlik duygusu içerisine girmemize neden olur. Varlığını sürdürmek, insanın bilinciyle aynı doğrultuda olan en geçerli eylemdir ve bu yüzdendir ki yok oluş, yani “varlığın bitişi” insan için anlayıp kabullenilmesi zor bir durumdur (Sezer ve Saya, 2009).

Psikolojinin farklı yaklaşımları, ölüme farklı bakış açıları getirmişlerdir. Psikoanalitik kuram çevresinde bakıldığında insan, doğuştan yaşam içgüdü ve ölüm içgüdüyle dünyaya gelir. Yaşam içgüdü, kişinin yaşama hazını ve cinsel eğilimlerini kapsarken; ölüm içgüdü korku, nefret, öfke gibi yıkıcı eğilimlerini kapsar. Varoluşçular ise insanın, günün birinde öleceğinin farkında olan tek canlı olması nedeniyle yaşadığı hayatı kayda değer bir şekilde geçirip geçirmediği konusunda kaygılandığını ve bunun sonucu olarak hayatını anlamlandırmaya çalıştığını öne sürerek, ölümün yaşarken unutulması gereken bir kavram değil, aksine yaşama yön veren bir kavram olduğunu iddia ederler (Sezer ve Saya, 2009). Hümanist bir yaklaşımı

benimseyen Fromm, bireyin sahip olduğu şeyler arttığında ölümden daha çok korktuğunu çünkü bireyin asıl korkusunun ölüm değil, sahip olduğu şeyleri yani bedenini, sevdiği kimseleri, malı mülkü kaybetmek olduğunu ifade eder (Fromm,1995 akt. Sezer ve Saya, 2009). İlerleyen yaşla orantılı olarak insanların tümünde kendini hissettiren, kişinin yok olacağı farkındalığı sonrasında gelişen ölüm kaygısı: kişinin yaşına, cinsiyetine, dini inançlarına, yetiştiği kültüre, eğitim seviyesine, medeni haline, yakın zamanda bir yakının kaybedilmesine ya da hayatta değer verdiği şeylerin niteliğine göre bireyler arasında farklılıklar gösterebilir (Kaloğlu Öztürk, 2010).

Önemli olan ölüm kaygısının sınırlarını belirleyerek, sağlıklı bir düşünce

sistematığı geliştirmektedir. Bireyler içerisinde buldukları gelişim dönemine uygun olarak, ölüme farklı bakış açıları geliştirirler. Gelişim dönemlerinden sağlıklı adımlarla geçilmesi adına esas olan, ölüm kavramının bireylere içerisinde yer aldıkları gelişim basamağına uygun olarak açıklanmasıdır. Küçük yaşlarda ölümü sağlıklı bir şekilde kavrayış, her ne kadar çocuğun bilişsel gelişimindeki olgunluğu gibi çeşitli etkenlere bağlı olsa da ebeveynin çocuğa bu durumu nasıl ifade ettiği de hayli önemli bir etkidir. Koytak (2008)'a göre, hayatın belki de en kaçınılmaz yanı olan ölümlle yüzleşmekte henüz kendi bile hazır olmayan ebeveynler, çocuklarının ölüm hakkındaki sorularını düzgün bir şekilde yanıtlamamalarının yanı sıra kendi yaşadıkları kaygıyı onlara yansıtarak, çocuğu bu çok yabancı olduğu ölüm olgusu karşısında yalnız ve korku içerisinde bırakmaktadırlar.

0-3 yaş aralığındaki çocuğun ölüm kavramı henüz gelişmese bakım verenin yokluğunu fark etmesi sonucu sık ağlama, uyku ve yemek düzeninde dengesizlikler, çevresindekilere karşı duyarsızlık gibi tepkiler verdiği görülürken; okul öncesi dönemde ölümün uzun vadeli sonuçlarını fark edemeyen çocuğun, var olan becerilerinde gerileme, öfke patlamaları, gözle görülür şekilde artan bağımlılık davranışları ve akranlarıyla olan

ilişkilerinde sorunlar görülebilir (Bildik, 2013). Ergenlik dönemindeki çocuklar ölüm kavramını, soyut bir halde algılanmaya başlarlar. Ölümün uzun vadeli sonuçlarını görebilen ergen, yakınına kaybettiğinde kızgınlık veya sorumluluk gibi duygular hissedebilirler. Bunun sonucunda aile ve arkadaş aktivitelerinden uzaklaşma, bir takım dikkat sorunları, okul başarılarında gerileme, hayatla ilgili sorgulamalarda bulunma gibi davranışlarda bulunabilirler (Bildik, 2013).

Koytak (2008)'ın 7-11 yaş aralığındaki çocuklar ve anne babalarıyla, çocukların ölüm kaygılarını araştırmak adına yürüttüğü bir çalışmada, çocukların genel ölümü kavrayışları ve yaşları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yani çocuklar, büyüyen yaşlarıyla birlikte daha doğru bir ölüm anlayışı kazanmaktadırlar. Çocukların ölüm kaygısı değerlendirilirken, ölümlle ilişkili kelimelerde, nötr kelimelere kıyasla daha

fazla korku ve kaygı hissettikleri gözlenmiştir. Aynı araştırmada, ebeveynlerin çocuklarıyla ölüm konusundaki iletişim yetenekleri incelenmiş, annelerin babalara kıyasla çocuklarıyla ölüm hakkında daha sağlıklı bir iletişim kurdukları gözlenmiştir. Fakat annelerin ölüm hakkındaki iletişim becerisi ile çocukların ölüm kaygısı arasında anlamlı bir ilişki bulunamazken; babaların ölüm hakkındaki iletişim becerisi ile çocukların ölüm kaygısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yani çocuklarıyla ölüm hakkında daha sağlıklı bir iletişim kuran babaların çocuklarının, ölüm konusunda daha az kaygılı oldukları gözlenmiştir. Bunların yanında ölüm kaygısı daha yüksek olan ebeveynlerin çocuklarıyla ölüm hakkında kurdukları iletişimin daha zayıf olduğu görülmüştür. Bu veriye bakarak ebeveynlerin hissettiği ölüm kaygısının çocuklarıyla ölüm konusundaki iletişimlerini kötü etkileyerek, çocuklarının ölümü anlamaları üzerinde olumsuz bir etki yarattığı söylenebilir. Bu araştırmadan yola çıkarak anne babaların çocuklarıyla ölüm hakkında ne kadar sağlıklı bir iletişim geliştirirlerse, çocukların da ölümü o kadar doğru şekilde anlamlandırabilecekleri ve bir kayıp karşısında sağlıklı bir şekilde yas tutabilecekleri sonucuna ulaşılabilir. Örneğin ebeveynlerinden birini kaybeden çocuğun hayatta kalan ebeveyni çocuğa

açık bir iletişim eşliğinde destek sağlarsa çocuk, bu zorlu süreçten daha az hasar olarak çıkabilir. Cenaze sürecini bilen, ölen ebeveynin fotoğraflarını görüp mezarını ziyaret eden, hayatta kalan ebeveynenden kaybedilen ebeveynle ilgili hikâyeler dinleyen çocukların, yas sürecinden daha sağlam bir psikolojiyle çıktıkları ve bu çocukların ilerleyen hayatlarında depresyonla karşılaşma olasılıklarının daha az olduğu söylenebilir (Sezer ve Saya, 2009).

Yukarıda bahsedilen 7-11 yaş arasındaki çocuklar ve ebeveynleriyle yapılan çalışmada yetişkinlerin (ebeveynler) yaşları arttıkça ölüm kaygılarının azaldığı gözlenmiştir. İlerleyen yaş sonrası yetişkinlik basamağına ulaşan birey için ölüm kavramı, yaşam zincirinin son halkası olan kaçınılmaz, biyolojik bir olaydır ve yetişkinlik dönemindeki yaşam

ve inanış biçimi bireyin ölüme ilişkin duygu ve düşüncelerini şekillendirir (Sezer ve Saya, 2009). Ölme sırasının en uygun olarak görüldüğü yaşlılık dönemine gelindiğinde ise birey, artık varlığının son buluşunun zorunluluğunun farkındadır. Kaloğlu Öztürk (2010)'e göre sağlıklı bir yaşlılık süreci geçirmek fiziksel sağlığın yanında psikolojik ve duygusal anlamda da sağlıklı bir düzen içerisinde olmaktır. Bu

doğrultuda yaşlıların kendilerini daha işlevsel ve bağımsız hissetmeleri adına sosyal yaşamla olan bağlarını koparmamaları gerekir.

Yazımı okuduğunuz için
teşekkür ederim!
-Emine Hilal Mutlu

KAYNAKÇA

Bildik, T. (2013). Ölüm, kayıp, yas ve patolojik yas. Ege Tıp Dergisi / Ege Journal of Medicine 2013;52(4):223-229

Kaloğlu Öztürk, Z. (2010). Yaşlı Bireylerde Ölüm Kaygısı. (Uzmanlık tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana). Erişim Adresi: <http://libratez.cu.edu.tr/tezler/7809.pdf>

Koytak, N. (2008). 7-11 Yaş Grubundaki Çocuklarda Ölüm Kavramı ve Ölüm Kaygısının Araştırılması. (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul). Erişim Adresi:

<http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/44424.pdf>

Sezer, S. ve Saya, P. (2009). Gelişimsel Açıdan Ölüm Kavramı. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 13 (2009), 151-165

1.GÖRSEL:

<https://www.deviantart.com/liga-marta/gallery#/d3h77hh>

2.GÖRSEL:

<https://www.eonline.com/news/606079/j-k-rowling-posts-new-harry-potter-content-about-severus-snape-find-out-more-about-his-past>

3.GÖRSEL:

<https://www.cuded.com/illustrations-by-liga-klavina/>

Effects of Parenting Styles on Child Development

The purpose of the essay is to examine the effects of parenting styles on child development. A society states that parents have a good parent style, as long as they raise children, who are capable of meeting the requirements of the particular culture, in which they live (Joseph & John,2008). It is only partially correct, because the society should always take into account the different needs of every child. Children who are brought up only based on the needs of the culture might encounter a difficulty in finding whom they are, thus parenting means raising a child who is self-aware , besides preparing an individual who meets the demands of the culture. With the intent of understanding how to raise children, four types of parenting styles must be analyzed. A psychologist, Diana Baumbrid defined different parenting styles, which were shaped based on parents' expectations, after studying with preschoolers and their families. First of all ***authoritarian parents***, those parents believe that a high dominance should be set upon children in order to control them, efficiently. They are less likely to be interested in the opinion of children and their feelings. Authoritarian parents make the rules and expect that a child follows the rules without questioning. If the child tends to question it, they may respond: “Because

I said so” (Parents, 2013, 03:15–05:21). Even though they generally claim that their parenting style leads the child to become a successful adult, those children who are raised up with authoritarian way, are less likely to express themselves in public, as well as having poor-self esteem and poor relationship with others. Moreover, since they are more likely to struggle with making a decision, they are likely to prefer a job suggested by their parents. On condition that they are not happy in their job, with high probability they will blame their parents because of it. Secondly, ***permissive parents***; those parents, who bring their children with that style, are less likely to set rules on children, while they are more responsive to their children (Joseph & John,2008). Those parents often provide what their children desire. Given that they

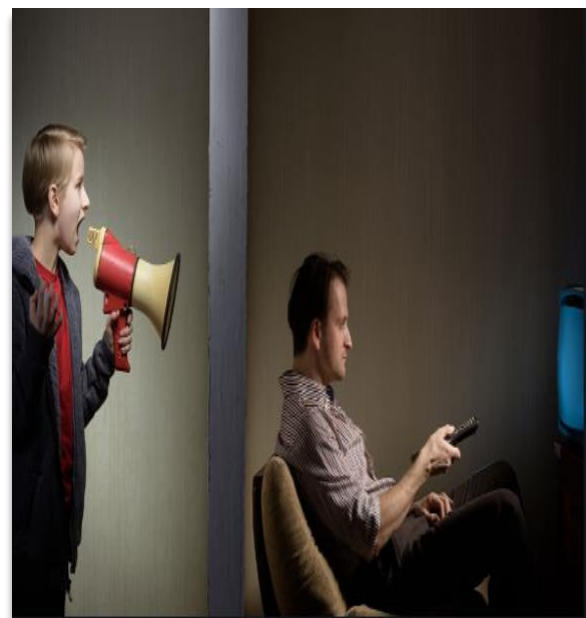
nearly do everything children want, it leads those children to become immature, disobedient and rebellious. Since children get used to reaching what they want, straightforwardly, it might be claimed that children of permissive parents are not capable of coping with their *id*. As a consequence of permissive parenting, *id* is superior to *ego*, which controls unwanted impulses coming from *id*. As mentioned above, those children have a tendency to be immature. It shows that those children are less likely to repress their *id*, because they get used to receiving whatever they want. In consideration of the superiority of *id* upon *ego*, it should not be expected that those children behave like children, who are raised with *authoritative parenting style*. This parenting style is characterized by high responsiveness and high demands. Whilst authoritative parents set limits, they take heed of the demands of child, as well. It shows that they are more likely to emphasize in enforcing boundaries. Contrary to authoritarian parents, they avoid to say “because I said so”. Instead, they reply to a child insisting on riding a bicycle which is too big for him, “If you are determined to do, though I do not allow, you can try, but I think, my suggestion will be more beneficial for you”. If the child does it in spite of her parent’s objection, the authoritative parent will watch the child cautiously; in case of any accident. As seen

in the previous example, authoritative parents are less likely to use “*cannot, must not, should not*”, when speaking to their children. This is because, children who are responded with this language, are likely to have low self-confidence and often need the aid of their parents throughout their life. For example, I remember how my classmate cried due to being deprived from his mother’s support in our math exam at the primary school. We had a class mother and when our teacher could not come to the school due to health problems, she used to come to our class in order to lecture us. She used to help her son in exams. However, it caused him to fail in the high school. It should be taken note that children, who are not taught how to stand on their own feet, are more likely to encounter failure in their upcoming years. It is highly possible that

they will become adults, who always complain about the bad side of life. Since their permissive parents have lifted all barriers to make them happy, they might be exposed to the dark face of life, as soon as their parents stop holding their hands. As indicated above, since they are less likely to be responded with “NO” by their parents, they might be individuals who do everything, even hurt the others for having what they want. Because “Yes” is the only existing word for them, they do not know the meaning of “no” in reality. It might be exemplified with men, who force women to have unwanted relationships. We often watch news reporting how cruel men mercilessly kill women, because they refused their proposal or an offer for dating. As understood from the previous example, the effects of permissive parenting style is much stronger on boys (Berk,1998). On the other hand, children, who have been reared in authoritative house become more mature, and have high self-esteem. They become individuals who know how to reverse NO to YES in a more optimistic and reasonable way. In terms of the fourth type, *neglectful parenting style*, as predicted from its name, parents, who adapt that parenting style tend to spend less time with their children and become more apathetic toward their children. Although it is the least preferable parenting style, a considerable number of parents neglect their children,

unintentionally. For instance, working parents might be exhausted, when they come home and they might not provide efficient activities for their children. With the purpose of having a rest, they can delay to meet the needs of their children. In addition, a large number of parents do this by giving a phone to their children. Undoubtedly, in this way, children are encouraged to use mobile phones, prematurely. Children, who are raised by neglectful parents tend to lack self-control, have low self-esteem because their parents are less likely to spend time with them. Since they grow up with less love, they might be withdrawn, shy and less competent due to lack of their parents’ support.

In consideration of what is mentioned above, it might seem that ideal parents have to be perfect. However, it is not realistic that all parents have to be

perfect to bring up perfect children. All of us make mistakes and parents are not the exceptions. Yet, it is prominent to take note that we should be capable of correcting our mistakes. When we make a mistake, we should know to take a step back, then regain composure. After that we teach the child about healing and forgiveness. As far as I am concerned, our main purpose must be bringing up good individuals who will be able to build a much better world. Maybe those words remind of the famous words of **Aziz Nesin**: “Indeed, the problem will be solved by itself, if you leave good children in the world, instead of leaving a good world for children”. It must not be forgotten that love is the primary need of all children. As long as they are loved, they learn how to become good human beings, as well as making a good world.

Thank you for reading my article!

- Aslı Çınar

REFERENCE

Berk E.L. (1998) Development through the lifespan. Allyn and Bacon, Boston, p. 266.

Joseph M. V., John J. (2008). *Impact of parenting styles on child development. Global*

Academic Society Journal: Social Science Insight, Vol. 1, No. 5, pp. 16-25. ISSN 2029-0365

Parents. (2013, November 13). *Parenting Style Authoritarian Parenting | Parents* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=Lj64B6P9bxs>

KADİM SORU: GENETİK Mİ ÇEVRE Mİ?

Çok düşünülen çok konuşulan bir konudur; bugün var olan yapımız bir genetik geçiş sonucu bize verilen bir şey midir yoksa çevre dolayısıyla mı oluşmuştur? Takdir edersiniz ki iki tarafa da sıkı sıkıya bağlı düşünürler, psikologlar olduğu gibi ortada duranlar da var. Tarih boyunca tartışılan bu konu başlıca psikoloji ve özelden gelişim psikolojisini ilgilendirse de pek çok alanın ve kişinin cevap aradığı bir soru aslında. Varsa kardeşlerinizle ne kadar benziyorsunuz? Peki ya aldığımız eğitimlerin aynı olduğu sıra arkadaşlarınız ile? Hem aynı genetik yapıya hem de aynı çevreye sahip olan iki kardeşi düşünün, zevkleri, beğenileri, nefretleri, tavırları, üslupları tıpatıp aynı mı? Siz kendi tecrübeleriniz ile bu sorunun cevabını kafanızda tasarlarken tarih boyunca neler düşünülmüş ve bu konu nasıl çalışılmış bir yoklayalım.

Çevre mi genetik mi tartışmasının tarihsel boyutundan önce tartışmanın hangi düzlemde ilerlediğinden emin olmamız gerekiyor. Nurture & Nature (Genetik & Çevre) ile anılan tartışmanın esas meselesi, insanın genetik olarak beraberinde getirdiği kodlar ile (kodlar sayesinde) özelliklerini var etmesi yahut büyüdüğü çevre, aldığı eğitim gibi doğduktan sonra yaşadığı büyüme sürecinde var etmesi tartışmasıdır. Bu bağlamda belli kavramlar ile insan tanımları yapılmıştır. Bu kadar temel bir konu elbette Platon, Descartes'dan tutun da John Locke tarafından bahsedilmiş birçok ekol ve tanım çerçevesinde tartışılmıştır. Tüm tarihi sürece bu yazıda yer vermem imkansız olsa da genel bir bakış sağlamaya çalışacağım.

Nurture & Nature kavramları ilk olarak Francis Galton tarafından kullanılmıştır. Galton, yeteneğin soy boyunca aktarıldığına dair bulgular elde ettiği araştırmaları ile ün topladı. Bu bağlamda Galton sağlıklı bir gen aktarımını ifade eden öjenik fikrini de ortaya atan kişi. Bunların hepsini düşününce Galton'un bu tartışmada genetikten yana oyunu kullandığını da görmüş oluyoruz.

Bu isimlendirme ile uzun yıllar gündemimizde kalacak tartışmanın çevre tarafını ise güçlü bir şekilde John Locke'da görüyoruz. Bildiğimiz üzere John Locke "tabula rasa" kavramı ile dünyaya boş bir levha şeklinde geldiğimizi ve bu levhayı dünyada, çevre ile doldurduğumuzu ifade etmektedir. Bu tartışma dil kazanımı üzerinden de sürdürülmüştür. Dil yetisinin çevre sayesinde öğrenildiğini düşünenler olduğu gibi doğduğumuzda halihazırda var olan bir yeti olarak tanımlandığı da görülmüştür. Bu konuda en önemli isim Chomsky'dir sanıyorum. Chomsky, dil kazanımı için doğuştan bir kapasitenin ve kritik bir dönemin varlığından bahsettiği bir dil teorisi hazırlamıştır. Bu teoriye göre insan dil kazanımını en temelde var olan yeteneği sayesinde sağlamaktadır.

Genetik mi çevre mi tartışmaları birçok alanda devam ediyorken bu tartışmaları somutlaştıran ve deneysel düzleme taşıyan araştırmacılar da elbette olmuştur. Ve bu araştırmacıların kullandığı en temel yöntem tek yumurta ikizi çalışmalarıdır. Bu çalışmalar tek yumurta ikizlerinin farklı çevrelerde büyütülerek bu temel sorunun cevabının arandığı çalışmalardır. Fakat ne yazık ki bu çalışmalar da bu konuda net bir sonuç sunamamaktadır. Araştırmalar, çift yumurta ikizlerine nazaran tek yumurta ikizlerinin kişilik özelliklerinde daha fazla benzerlik görülmesi sebebi ile genetik faktöre yaklaşırsa da farklı ortamlarda yetişen tek yumurta ikizlerinde görülen farklılıklar ve benzer çevrelerdeki kişilerin yakın kişilik özellikleri sebebiyle de çevre cevabına yaklaştırmaktadır.

Neticede günümüzde bu konuda baskın cevap bu iki faktörün uyumlu birliktelikleri neticesinde var olduğumuz duruma gelmiş olduğumuzdur. Yani siz hem genleriniz hem de doğduğunuz şehir, aileniz, arkadaşlarınız ve farkında dahi olmadığınızı çevresel birçok faktör sayesinde "siz" oldunuz.

Yazımı okuduğunuz için teşekkür ederim! -
Esra Kamacı

Gelişim Psikolojisi Üzerine Arş. Gör. Güleycan AKGÖZ ile Röportaj

Röportaj teklifimi kabul ettiği için değerli hocamız Güleycan Akgöz'e teşekkür ederim. Pandemi dönemi nedeni ile röportajımızı online olarak gerçekleştirdik. Bizim için keyifli bir röportaj süreciydi, umarım siz okurlarımız için de öyle olur.

-Kısaca akademik hayatınızdan bahsedebilir misiniz?

Ege Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nü lisans derecesiyle bitirdim. 2015 mezunlarındım. O dönem hiç ara vermeden Mersin Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nde yüksek lisansa başladım. Lisans hayatımın özellikle son senesinde, lisans bitirme çalışmamı tamamlarken, üniversitenin bilgisayar-seminer-arşiv odalarını yerim yurdum yapmışım. O zamandan beri de 'ben akademisyen olacağım' demiştim kendime hep. Yüksek

lisans dönemim boyunca bu isteğim yerini bulsun diye üniversitelerin araştırma görevlisi kadro ilanlarını takip ediyordum, tezimi savunmama çok az kala ilanlar açıklanmıştı. Karadeniz Teknik Üniversitesi'ni kazandım. Bu, yükseköğretim kurumlarına öğretim üyesi yetiştirmek amacıyla atamaların yapıldığı bir süreç aslında. Bir üniversitenin kadrosuna yerleştikten sonra, doktora derslerinizi almak için yeniden tercih yapıyorsunuz. Ben Ege Üniversitesi Gelişim Psikolojisi doktora programını tercih ettim ve derslerimi tamamladım. Şimdi Mersin Üniversitesi'nde araştırma görevlisiyim ve doktora tez çalışmamı sürdürüyorum.

-Sizi gelişim psikolojisi üzerine çalışmaya iten şey ne oldu?

Çocukluğum hastalıklarla geçmişti biraz. Bazı aylar hemen her gün hastanede olduğumu hatırlıyorum. Erken dönem yaşantılar geleceğimizi ne kadar etkiliyor işte, o zamanlar doktor olmak istiyordum. Üstelik branşlarımı bile seçmişim ya çocuk doktoru ya psikiyatrist olacaktım. Lisenin ilk senesinde derslerim çok iyiydi, biri hariç: fizik! Hiç unutmuyorum, bir fizik sınavından 45 almıştım ki o zamana kadar aldığım en düşük not olduğu için hocanın nasıl bir hata yaptığını çözmeye çalışıyordum. Herhalde 54 yazacaktı 45 yazdı falan diye düşünüyorum, yok ama kurtarmıyor, 54 de düşük geliyor. Verdiğim cevaplara o kadar hâkim değilim yani. Neyse, canım hocamız kurtarma sınavı yapacağım dedi, ama nasıl hazırlanıyorum. O zaman ağırlıklı puan sistemi henüz gelmemişti, fizik tıp fakültesi kazanabilmem için en yüksek katsayıya sahipti. Sonuçlar açıklandı: Güleycan 40! Hayal kırıklığımı hala hissedebiliyorum. Böylesi bir gidişatta, doğal olarak sayısal seçmedim ve eşit ağırlık sınıfında devam ettim. Öğretmen Lisesi'nde okuduğumuz için, eğitim dersleri alıyorduk. Bu derslerin içinde felsefe ve psikoloji de vardı. Daha o zamandan Piaget ve Erikson'un savlarını yarıştırdığımızı hatırlıyorum. Hem psikolog olursam, hastaneye giriş biletimi de almış oluyordum :) Kısacası lise ikiden beri

psikolog olmak istediğimi biliyordum. Üniversite birinci sınıftan itibaren de özellikle gelişim psikolojisi üzerine okumayı sevdiğimi fark etmişim. Sanırım çocuk doktorluğu ve psikiyatrinin ilgilendiği alanların birleşimine denk geliyordu gelişim psikolojisi benim için. Mezun olana kadar gelişim psikolojisi ya da gelişimsel psikopatoloji üzerine incelemeler yapan projelerde görev aldım. Ama gelişim psikolojisini en çok tanıdığım en çok sevdiğim zaman üniversite son sınıfa denk geliyor. Lisans bitirme tezi zorunlu değildi ve eğer tezli bitirmek istiyorsanız, çalışmak istediğiniz alana dair araştırma önerisi sunmalıydınız. Hocaların jüri, araştırma önerilerinin yarışmacı olduğu bir yarışmaya katılmış gibiydim. Bu kez kurtarma sınavına gerek kalmadan, gelişim psikolojisinden bitirme tezi almıştım :) Ondan sonrası gelişim psikolojisine dair okumalar yapmak, öğrenmek, öğrendikçe yazmak, alanda veri toplamak, bir çalışmanın yöntemini desenlemek ve bir ürün ortaya koymak... Çıkan sonucun yeni okumaları başlatması ve yeni öğrenmeleri... Daha çok birbirine geçen halkalar gibi yani.

-Hangi konular üzerine çalışmaktan daha çok keyif alıyorsunuz?

Aslına bakarsanız Gelişim Psikolojisi'nin ilgi alanına giren, konusu olan her şeyi çok seviyorum. Yine de biraz daraltayım

çemberi. Lisans bitirme tezim beliren yetişkinlikteki arkadaşlık ilişkilerine etki eden faktörler üzerinedi. Bu çalışmanın sonuçlarından biri, ‘en iyi’ arkadaş olarak tanımladığımız kişilerle yaşadığımız ilişki niteliğinin, bizim duygu durumumuz üzerinde ne denli önemli olduğunu göstermişti. Mesela ‘en iyi’ arkadaşlarıyla çatışma yaşadığını bildiren üniversite öğrencilerinin depresif semptomları artıyor ve kendilerini ‘mutsuz’ olarak tanımlıyorlardı. Sosyal ilişkiler ağının yalnızca bir parçasını oluşturan arkadaşlığın, bireyin kendini mutlu ya da mutsuz olarak tanımlamasına yetecek güçte bazı semptomlar oluşturduğunu görmek beni çok heyecanlandırmıştı. O zamandan beri sosyoduygusal gelişimi çok önemli buluyorum. Aynı çalışmada kız ve erkek öğrencilerin arkadaşları ile olan ilişki nitelikleri farklıydı, üstelik bu fark öğrencilerin kişilik özelliklerinden etkileniyordu. Dolayısıyla kanıta dayalı herhangi bir sonucun, cinsiyete dayalı gelişimsel karşılaştırmaları da ilgimi çekmişti. Yüksek lisans tezimde ebeveynlik ve erken çocukluk dönemindeki uyum problemlerine odaklanan bir çalışma yürüttüm. Çocuk gelişimi üzerinde sıklıkla annelerin rolünden bahsedilir, yerli ve yabancı literatür de doğal olarak bunun üzerine şekillenmiş. Yeni bir ilgi alanı demek yanlış olmaz babaların gelişim sürecindeki rolü için. Ben de babaların

çocuk gelişimi üzerindeki etkisinde bazı faktörlerin rolünü merak etmiştim. Aslında yine benzer ilgiler var temelinde, sosyoduygusal gelişim ve cinsiyet rolleri. Şimdi doktora da ‘aile’ çalışıyorum.

-Peki gelişim psikolojisinin sahadaki yeri ve önemi hakkında ne düşünüyorsunuz? Sizce psikolojinin bu alt dalna yeteri kadar önem gösteriliyor mu?

Biz gelişim psikolojisini, derslerde, kitaplarda yazan haliyle tanımlıyoruz. Yani döllemeden ölüme kadarki süreci, yaşa bağlı olarak inceleyen alt alan diyoruz. Oysa baktığımızda, kabaca yaptığımız bu tanım insan yaşamının başlangıcını ve sonunu içeren çok geniş bir aralık. Gelişme ve değişme dediğimiz şey hayatımızın her döneminde devam ediyor ve her dönem birbirisiyle ilişkili. Çocukluğumuz yetişkinliğimizden bağımsız değil, yetişkinliğimiz yaşlılığımızdan. Dolayısıyla gelişim psikolojisi, insana bütüncül bir bakış açısıyla bakan önemli bir yere sahip. Tabi bunu yaparken diğer alanlardan da yararlanıyor. Felsefeden, antropolojiden, sosyolojiden ve psikolojinin diğer tüm alt alanlarından. Ayrıca psikolojinin diğer alt alanlarının da içinde bulunuyor, onlara kaynak sağlıyor böylece. Hatta merkezinde demek yanlış olmaz; çünkü bir sosyal psikolog da bir deneysel psikolog da gelişimin evrelerini bilmeden çıkmaz yola. Bu yönüyle temel bir inceleme ve

uzmanlaşma alanı gelişim psikolojisi. Hem çok kıymetli bir yöntem literatürü var gelişim psikolojisinin, kendine özgü araştırma desenleri var. Bu yüzden bir araştırma alanı olmanın yanında aynı zamanda önemli bir uygulama alanı yaratıyor. Eğitim alanında, sağlık alanında birçok uzman gelişim psikolojisinin verilerini kullanıyor. Bu anlamda çok zengin bir çerçeve sağladığı söylenebilir. Bir öğretmen farklı sınıflardaki öğrencileri için farklı programlar yapıyor, yaşa uygun etkinlikler düzenliyor. Bir yaşlı bakım merkezi kurucusu, önce o yaş grubuna ait dönemi kavramaya çalışıyor ki ihtiyaçları giderebilsin. Bunlar aklıma gelen çok temel örnekler. Gelişim alt alanı yeteri kadar önem görüyor mu sorusuna gelecek olursak, son zamanlarda popüleritesinin epey arttığını görmek mümkün. Özellikle çocuk yetiştirme üzerine ebeveynlerin talepleri arttıkça... Pozitif ebeveynlik, anne ve babaların çocuk bakımında ortak görev alması gibi konulara çokça ilgi var. Tek bir sosyal medya kanalında bile binlerce sayfaya ulaşmak mümkün. Üstelik bireysel hesaplar bile bilgi verici olması için kullanılıyor artık. Tabi bunlar zaman zaman eksik ya da hatalı bilgilerin dolaşmasına ve yaygınlaşmasına zemin hazırlıyor ne yazık ki. Bu da bilgiyi kullanacaklar açısından kaygıya, korkuya ve maalesef yanlış uygulamalara sebep olabiliyor. Bunun için çok değerli bir konu var gelişim

psikolojisinde. O da normlarla konuşmak. Yani genel ortalamalara ilişkin verileri kullanmak. Bu hem bilginin güvenilir olmasını sağlar hem de gelişim psikolojisinin verilerinden yararlanırken, gelişimin her bireyde farklı ilerleyebileceğini unutmamamızı sağlar. İlerleyen teknolojiyle ciddi bir değişimin içindeyiz zaten. Dünyada çok 'çılgin' projeler yapılıyor artık. Ölen kızıyla sanal gerçeklikte buluşturuyor anneyi yeni teknoloji. Sanal gerçeklik, yapay zekâ, gen kombinasyon çalışmaları... Birçok kavramı yeniden yapılandırmamız gerekecek ilerde diye düşünüyorum. Tüm bunlar da gelişim psikolojinin ilgi alanından bağımsız şeyler değil zaten.

-Türkiye şartlarında, gelişim psikolojisi alanında saha çalışması yürütmenin zorlukları var mıdır? Varsa sizce neler?

Aslında kullandığı yöntemlerin ve çalıştığı popülasyonun doğası gereğiyle var. Zamana bağlı değişimleri incelemek ana amaç, çok kıymetli ve bunun için uzunlamasına yani boylamsal araştırma yöntemi var. Aynı katılımcı grubunu farklı zamanlarda inceleriz, böylece yaşa bağlı değişimleri keşfederiz. Böylesi bir çalışma zamana yayıldığı için elbette maliyetli olur, katılımcı kaybı yaşanabilir. Bu da bazen çalışma sürecini aksatır. Diğer bir yandan çalışma grubunun özellikleri de önemli: bebekler, çocuklar, ileri yetişkinler...

Bebeklerle ya da çocuklarla çalışırken özellikle önemli güven sağlamak mesela. Çocuğa ne yapılacak, kim yapacak, çalışma neyi amaçlıyor... Her şeyi doğal olarak bilmek ister ebeveynler. Bazen çalışmanız buna elvermez, o zaman çalışma sonunda teyit vermeniz gerekir. En çok da özel gruplarla çalışan gelişim psikologları var sahada. Onların ihtiyaçları daha zaruri. Çoğunlukla eğitim vermeleri isteniyor mesela, gelişim testleri yapmaları bekleniyor. Zaman zaman dil engeli yaşıyorlar ve dil öğrenmeleri gerekiyor. Süper vizyona, prosedürlerin sınırlarının belirlenmesine, desteklenmeye ihtiyaçları var. Sahadaki uygulayıcıları zorlayabilecek bir konu daha var aslında, o da açık bilim yapmamak. Sadece anlamlı sonuçları raporlayıp anlamsızları es geçmek ya da çok düşük güçteki bir sonucu genellenebilecek raporlamak... Bunlar yürütülen çalışmaların sonuçlarını kullanmayı, tekrar etmeyi zorlaştıran şeyler. Dolayısıyla referans aldığınız çalışmacı eğer açık bilimin ilkelerine uymamışsa, sizin yürüttüğünüz yeni çalışmanın sonuçları da işlevsiz olabilir. Bu da ciddi bir zaman ve emek kaybı aslında sahada. Bu anlattıklarım aynı zamanda araştırma etiğidir, zorluk demeyelim de çalışırken dikkat etmemiz gerekenler diyelim. Son aylarda mecburi bir değişim var ama saha çalışmalarında, pandemiden dolayı. Online çalışmalar geliştirilmeye başlandı, hem araştırmacılar

olarak alışmaya çalışıyoruz bu sisteme hem de katılımcıların uyum sağlayabileceği hale getirmeye çabalıyoruz.

- Bu dönemde çok sık duyduğumuz aile içi şiddeti gelişim psikolojisi perspektifinden değerlendirir misiniz?

Şiddet sosyal bilimler arasında epeyce çalışılan bir konu. Birçok kuram var saldırganlık ve şiddeti açıklamaya çalışan. İnsan gelişimini bütüncül bir bakış açısıyla ele aldığımızda; biyolojik özelliklerin çevresel ve kültürel etkilerin bir arada bulunduğu ve karşılıklı etkileşim içinde olduğu dinamik bir süreç görürüz. Şiddet de bu dinamik yapının sonucunda ortaya çıkıyor. Dolayısıyla şiddeti değerlendirirken gerçekten de çok erken dönemlerden itibaren süregelen koşulları, faktörleri, eğilimleri incelemek, anlamak gerekiyor. Şiddet diyorum ama aile içi şiddeti, kadına şiddeti, çocuğa şiddeti kast ediyorum aslında. Gelişimsel sürecin doğasına baktığımızda, araştırmalar da bunu söylüyor, saldırgan davranışlar normal gelişimin bir parçası olarak azalır. Yani henüz bebeklikten itibaren görülebilir hale gelir saldırganlık eğilimi; ama çocuk ilerleyen dönemlerde dili kullanmaya, empati becerileri kazanmaya, duyguları anlamlandırmaya başladıkça özellikle zihin anlama becerisi geliştikçe saldırganlığının azalmasını bekleriz. Ancak bazen, şiddeti doğuran mevcut sosyal ve toplumsal

sebeplerin haricinde ortaya çıkan stres kaynakları bu normatif süreci kesintiye uğratar. Tıpkı içinde bulunduğumuz pandemi süreci gibi... Olağan seyrinde 'yaşayıp giderken' beklenmedik şekilde evde kalma, ekonomik kaynakların kaybı, eğitim öğretimdeki değişiklikler, yakınların kayıp haberleri beraberinde hepimize korku ve kaygı getirdi. Bir bakıma toplumsal hatta küresel bir travmatik deneyim yaşadık, yaşıyoruz. Bunlar aile içindeki dinamikleri de etkiliyor ister istemez. Alışık olmadığımız bir düzene girmeye çalışıyoruz, bu sırada ailedeki güven iklimi sarsılabiliyor. Sonuçta aile, duygularını benzer şekilde ifade eden ya da her biri işlevsel duygu düzenleme yapabilen bireylerden oluşmuyor. Bu yüzden zorlu yaşam olayları herkesi farklı biçimlerde etkiliyor. Ve ne yazık ki geçmiş dönemlerde saldırganlık eğilimi yüksek olan çocuklar, bugünün yetişkinleri olarak, şiddete başvurabilecek risk grubunu oluşturuyor. Zaten geçmiş deneyimlerimizden gelen bazı verilerimiz de var. Ebola salgını, çocuğa şiddeti artıran faktörleri anlamamız için önemli bir kaynak mesela, o dönemde okulların kapanmasıyla birlikte çocuk işçiliğinde ve istismarında artış olduğunu biliyoruz. Benzer şekilde Çin, Koronavirüs salgını döneminde erkeklerin karıştığı şiddet olaylarının 3 kat arttığını bildirmişti. Ülkemizde de sıklıkla kadına şiddet bağlamında da olsa aslında tüm formlarıyla

arttığını biliyoruz şiddetin. Gelişim psikolojisi insanı anlamaya çalışırken kullandığı yöntem açısından şiddeti önlemek için çok faydalı doneler sunuyor. Yürütülen akademik çalışmalar bunun çok güzel bir ifadesi. Korona virüsün psikososyal etkilerini merak eden ve hali hazırda veri toplayan çokça araştırmacı var örneğin. İlerde bu çalışmaların sunduğu sonuçları, salgın dönemlerinde artışa geçen şiddeti önlemek için değerlendirebileceğiz. Özellikle yetkililere ve alanda çalışanlara yardımcı olmayı amaçlayarak hazırlanan rehberler de bu noktada çok önemli. UNICEF, pandemi sürecinde çocuklara yönelik artan şiddet riskine karşı koruyucu nitelikte bir rehber hazırlamıştı. Hem bakım merkezlerinin hem de ailelerin desteklenmesi açısından önerilerde bulunan çok yönlü bir kaynaktı bu. Tüm bu çalışmalar ve rehberler, şiddeti önlemek ve azaltmak için gelişimsel sürecin tek bir yönüne odaklanmak yerine kapsamlı bir bakış açısı kullanmamızın daha doğru olacağını bir kez daha hatırlatan nitelikte.

-Son olarak, kendini bu alanda geliştirmek isteyen genç psikologlarımıza tavsiyeleriniz nelerdir?

Gelişim psikolojisi derya deniz... Çok kapsamlı ve geniş bir alan. Ama en çok da diğer alt alanlarla birlikte kıymetli. Eğer gelişim psikoloğu olmayı düşünüyorlarsa, psikolojinin tüm alanlarından

faydalanmalılar. Hatta yalnızca psikoloji de değil. Bazen bir kitapta bazen bir filmde bile yaşam boyu gelişime dair izler bulabilirler. Önemli olan alanın aslında her koşula uyarlanabildiğini görmek, keşfetmek. Çalışmalarını yürütürken etik kuralları elden bırakmasınlar. Çok hassas çalışma konuları ve örneklem grupları ile çalışacaklar. Eksiklerini elbette deneyimlerle, zamanla kapatacaklar ama bazı noktalar hataya izin vermez. Çocukların haklarına özellikle duyarlı olmayı gerektiren bir alan mesela. Bunun dışında yabancı literatürden faydalanmak da çok önemli. Değişen ve gelişen dünyada yeni kavramları öğrenmek, farklı kültürlerdeki etkilerini incelemek, uyarlamak çok önemli. Literatürdeki eksikleri yakalamak, araştırmacıların

önerilerini takip etmek bu açıdan çok faydalı. Tabii işin özünde, sanırım sevmek var. Gerçekten ilgi alanını belirlemek gerekiyor. Kolay geldiği ya da fırsatlar olduğu için bir alana yönelmekle; isteyerek severek yönelmek arasında gerçek bir fark var. Ortaya koyduğunuz ürün sadece çalıştığınız grubu beslemekle kalmıyor, sizi de motive ederek yeni yollar, farklı bakış açıları kazandırıyor. Bunu yakalamak için de -her meslekte olduğu gibi- bu alanı sevmek çok önemli.

Yapmış olduğumuz röportajı okuduğunuz için teşekkür eder, Arş. Gör. Güleycan Akgöz hocamıza önemli katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunarım.
-İrem Nil Torun

Theory of Mind: You Are Lucky If Your Kid is Lying at an Early Age

Children's world is undoubtedly very different and interesting from adults because of the fact that children's brain development is much faster and more flexible than adults. How can we read / understand the mental development of children? At what age range do children give mentally positive or negative signals? Developmental psychologists, researchers, and scientists who interested in psychology have led to many experiments because of such questions. They classified them by observing what kind of mental reactions children had, especially in early childhood. In the light of this information, children's concepts such as sensual / perceptual, cognitive, language, social / personality development have become more interpretable. These concepts are interrelated and mutually enhancing types of development. The concept of egocentrism is important in early childhood, that is, at this stage which Piaget calls the preoperational stage. According to this concept, children tend to look at each event, object and person from their own perspective. In fact, this may cause parents to think that their children have communication difficulties. Piaget proves this concept with three mountain tasks. He asked the children about 3 different sizes of mountain models from 3 different angles

and as a result of his observations he was convinced that children have egocentrism. However, it is seen that some behaviors during childhood give clues to the parents about the mind. Behavior of lying in children is one of them. Lying is a behavior that can occur in children in early childhood after the 18th month. In this article, I will explain the relationship between children's lying behavior and theory of mind through different tests and developmental processes.

From the age of 18 months until the age of three, children are subject to three different mental developments: emotions, perceptions and desires (Santrock, 2017, p. 227). First of all, if we explain perception as a sign of mental development, it is defined as the understanding that the angle seen by others is different from the angle they see when children are two years old. If we are to describe the emotions, it is the discrimination of their opposites. In other words, children realize that emotions such as happiness and sadness are actually opposite feelings. For example, "My friend, you are very happy today". As the last concept, their wishes or desires. Children understand that their own desires and the desires of their parents or others around them are different from their own. It is the desire for people to realize that they are trying to get what they want. To give an

example, telling the child to go to a friend s/he loves indicates that s/he has expressed his wishes. Harris (2006) defines the theory of mind as the studies of children to explain, understand and predict what someone else's thoughts, feelings and sayings (p.847). The earlier the theory of mind develops in a child, the child can show this development with his behaviors, such as lying behavior. Gelman (2009) argues that the theory of mind in children is an ongoing thing throughout childhood (Lagattuta, Nucci, and Bosacki, 2010). There is a point that matches the theory of mind when it comes to desires of the children. Children can manage to lie about their wishes. In fact, it is the point where children show that, based on the theory of mind, they sort of manage to read someone else's mind and act accordingly. Over time, children realize that their wishes are different from those of others, and they try to lie to make others do some of their own disliked requests. Even at the age of 18 months, they may try to feed others a food they do not like, for example, by saying that it is a very tasty meal, as long as their own food preferences do not match the preferences of the parents (Repacholi and Gopnik, 1997). This shows that the theory of mind makes it possible for children to lie, especially from the age of 2.

I would like to mention some tests that will strengthen the subject in the light of the

information I have conveyed. In fact, if your child or a child around you can lie to you even though they are 2 years old, you are very lucky due to the fact that when a child manages to lie, theory of mind has developed and it has emerged in the child developmentally. Parents may receive false reactions regarding this issue due to some traditional, familial and personal reasons. Nonetheless, the parents should know that the egocentricism in children and the features that develop based on it are transformed into a different and big step with the theory of mind. We mentioned that there are tests performed on this subject. Dr. Kang Lee (2016) shows us that when children are lying about an event, it will be a good phase of development for children. He put cards in front of the children in his test and asked them to guess the number on the back. But he said he will leave the room and if they don't turn it in front of the card, he will give them a big reward. About 90% of the kids turned over the card and looked. When Dr. Kang Lee returned to the room he asked them whether they looked at the card or not, as an answer, they lied. The coexistence of self-control and theory of mind has been demonstrated through children in this experiment. It has been observed that 30% of children from the age of 2 lie, and at later ages they can tell incredibly good lies. Moreover, brain games on children's lying and cognitive

development were organized by Ex-CIA investigator Barry Mcmanus. Barry puts a chocolate cake in front of the children and take promises from them to not to touch or eat. After leaving the room, Barry says he will come in 15 minutes and says that if s/he has not eaten and touched the cake, the cake will be hers/his. When Barry returns to the room, he asks if s/he has touched them. Almost all the children lie. All these results tell the importance of theory of mind in accordance with the cognitive development of children. Lying by children in early childhood is not a shame but an important sign of mental development.

Thank you for reading my article!

-Sultan Altinsoy

References

- Gelman, S. A. (2009). Learning from others: Children's construction of concepts. *Annual Review of Psychology*, 60, 115-140.
- Harris, P. L. (2006). Social cognition. In W. Damon & R. Lerner (Eds.), *Handbook of child psychology* (6th ed.). New York: Wiley.
- Lagattuta, K. H., Nucci, L., & Bosacki, S. L. (2010). Bridging theory of mind and the personal domain: Children's reasoning about resistance to personal control. *Child Development*, 81, 616-635.
- Lee, K.(2016, 8 June). *Can you really tell if a kid is lying?* Date of accesss : 6 September 2020, https://www.youtube.com/watch?time_continue=1&v=6diqpGKOvic&feature=emb_title
- Mcmanus, B. (2014, 18 June). *Brain Games- Lying and Cognitive Development in Children.* Date of accesss : 6 September 2020, https://www.youtube.com/watch?time_continue=1&v=rIruPw97Z-c&feature=emb_title
- Repacholi, B. M., & Gopnik, A. (1997). Early reasoning about desires: Evidence from 14- and 18-month-olds. *Developmental Psychology*, 33, 12-21.
- Santrock, J. W. (2017). *Lifespan Developmental Psychology.* (translated by Galip Yüksel). Ankara: Nobel Yayıncılık.

PSK. AYŞE ZEYNEP KAYA'NIN ELLERİNDEN ÇOCUK VE TRAVMA'YA BAKIŞ

Ergenlik Yıllarındaki Kimlik Arayışı

Ergenlik, yaklaşık olarak 12-19 yaş aralığını kapsayan, çocukluk ile yetişkinlik arasında bulunan bir geçiş dönemidir. Bu dönem cinsiyet fark etmeksizin her birey için birçok bakımdan oldukça önemlidir. Zira bu dönem, bireyin duygularını tanıdığı, davranışlarına yön verebildiği, kendi hayatına dair önemli kararlar alabildiği ve yaşama dair kendi normlarını oluşturduğu önemli basamakları içerir. Tüm bunlar kişinin yaşamının geri kalanını biçimlendirme de etkin olacaktır. Tıpkı çocuklukta yaşanmış olan çatışmaların ergenlik yıllarında yeniden canlanması ve bu süreci etkiliyor olması gibi ergenlik yıllarında edinilen her türlü alışkanlıklar ve davranışlar da, verilen kararlar ve kazanılan

bakış açıları da bireyin ileriki yaşamını önemli ölçüde etkileyecektir. Bu sebeple bu geçiş yıllarının sağlıklı bir şekilde yaşanması bireyin yaşamının sonraki yılları için önemlidir.

Ergenlik yıllarında gencin kendini ve yaşamını sorgulamaya başladığı zorlu ve uzun bir süreç yaşanır. Bu süreçte kendine “ Ben kimim? Benim hayat gayem ne? Bu dünyada ne yapmak ve ne olmak istiyorum?” gibi soruları sıkça sormaya başlar. Tahmin edersiniz ki bu sorulara cevap bulabilmek hiçbirimiz için kolay değil. Kendini keşfetmeye çalışmak beraberinde varoluş sancılarını da getirir. Dolayısıyla ergenin kendisine uygun

cevapları bulması oldukça ağırlı ve uzun bir süreç yaşatır.

Ergenlik yıllarındaki kimlik arayışı birçok psikoloğun da üzerinde incelemeler yaptığı bir dönem olmuştur. Psikolog Erich Erikson Psikosoyal Gelişim Kuramının 5. evresinde ergenlik dönemini, kimlik duygusuna karşı rol karışıklığı dönemi olarak tanımlamıştır. Erikson, kimlik edinimi sağlıklı sağlanamadığı zaman kişinin kendini tanımlayamayacağını ve büyük bir rol karışıklığı yaşayacağını savunur. Üstelik yaşanan bu karışıklık kötü deneyimler yaşamaya sebep olur. Zira kimlik; evlenme, meslek seçimi gibi kişinin hayati durumlarını etkilediği için yaşanacak rol kargaşası bu konularda yanlış seçimlere ve üzücü tecrübelere neden olabilir.

Tüm bunlar göz önüne alındığında ergenlik yıllarının kişinin ruh sağlığı açısından oldukça önem taşıdığı açıkça görülür. Keza bu dönemde yaşanan kimlik arayışı da böyledir. Bu sebeple insanın kendinden kaçması, zihninde kendine dair soruları cevapsız bırakması ya da baskılayıp yok sayması kendisine zarar verir. Ergenlik yılları kendimizle sıkça iç görüşme yaptığımız bir dönemdir. Kendinize sormak istediğiniz her şeyi açıkça sorun ve lütfen cevap vermekten korkmayın. Birçok yazar ve şair suskun kalmanın insanı yok ettiğini söylerken aslında gerçekten çok şey anlatır. Hayat boyunca ne kendinize karşı ne de

konuşmanız gereken kişi veya durumlara karşı sessiz kalmamanız, cevaplamanız gereken her türlü soruya yüreklilikle yüzleşmeniz dileğiyle.

Yazımı okuduğunuz için teşekkür ederim!

-Senanur Durur

İLHAM

ALINAN

MAKALELER/YAZILAR

Çok, F. ve Morsünbül, Ü. (2013). “Kimlik Gelişiminde Yeni Bir Boyut: Seçeneklerin Saplantılı Araştırılması”. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (40).

Arı, R. ve Arslan, E. (2008). “Erikson’un Psikosoyal Gelişim Dönemleri Ölçeğinin Türkçe’ye Uyarlama, Güvenirlilik ve Geçerlik Çalışması” . *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (19).

Uçurum Deneyi

Dergimizin bu sayısı Gelişim Psikolojisini odak aldı. Bu yazım ile dergimizin bir önceki konusu olan Bilişsel Psikoloji ile Gelişim Psikolojisini birleştirmek istedim.

Uçurum Deneyi tam adıyla; Görsel Uçurum Deneyi, bebeklerin bilişini ve gelişimini birleştiren bir deneydir. Uçurum ve bebek aynı cümlede kullanıldığında büyük bir gerginliğe yol açabilir ama merak etmeyin, bir masa, karolar ve camdan oluşan bir düzenek ile bebeklerin tepkileri test edildi. Katılımcılar yalnızca bebekler değildi, çeşitli hayvanlar da katılımcı olarak kullanıldı. Düzeneği şekil 1 de görebilirsiniz.

(Wikipedia adresinden alınmıştır.)

Bu deney, Eleanor J. Gibson ve Richard D. Walk kontrolünde gerçekleştirilmiştir. Gibson ve Walk'a göre; bebeklerin yaşları, onların karşıya geçebilme olasılığıyla paralel bir faktör olacaktı çünkü bunu öğrenme kaynaklı bir süreç olarak görüyorlardı. Deneye dönecek olursak, bebekler bu düzeneğin üzerine çıkarılıyor ve karşıya geçmeleri için teşvik ediliyordu. Karşılarında onlara bakımveren kişi olmasına rağmen bebekler cama geldiklerinde emeklemeyi reddettiler. Farklı yaş grubundaki bebeklerle (3 ay-10 ay) de aynı deney defalarca denendi ama sonuç değişmedi. Araştırmacıların bir diğer varsayımı bebeklerin daha derinlik algısı gelişmediği için bakımverenlerine güvenle emekleyeceği yönündeydi ama bu varsayımları; bebeklerin cama geldiklerinde emeklememeleri sonucunda yanlışlanmış oldu (Cherry, 2020). Bunu destekleyecek bir örnek vermek istiyorum. Bugüne kadar merdivende çıkan bir sürü çocukla karşılaşmışsınızdır. Merdivende yukarı çıkan bu çocukların belki ayları, belki de bir yere kadar yaşları farklıdır ama bu çocukların ortak olan özelliği, yetişkinlere göre bacaklarını daha fazla kaldırmalarıdır. Bu durum, çocukların derinlik ve uzaklık algılarının yetişkinler kadar iyi gelişmediği için görülmektedir.

Bu yüzden çocuklar, belirli bir yaşa gelene kadar en güvenli seçenek olan bacaklarını kaldırabildikleri kadar yükseğe kaldırarak merdivenden çıkmayı tercih ederler çünkü hata payı sonucunda düşeceklerdir; bu riski beyin almak istemez. Deneye yöneltilen bir eleştiriyi ele alalım, 6 aydan küçük çocuklar bazen uçurumdan karşıya geçmeye ikna edilebilmişlerdir. Bu da yaşın bir faktör olarak hala varlığını korumasına neden olmuştur (Cherry, 2020). Bu eleştiri sonucunda 3 aylık bebeklerle yapılan çalışmaya baktığımızda bebeklerde, korkuya işaret eden somatik bulgular; kalp çarpış hızında artma, göz bebeklerinin normale göre daha büyümesi şeklinde bulgular saptanmıştır (Cherry, 2020). Bu da bebeklerin 3 ayda bile uçurumun tehlikesinin farkına varabildiğini göstermektedir. Burada gerçek bir deneyimden bahsedilebilir mi? Hayır, çocuklar uçurumu deneyimlememişlerdir ama düzeneğin kenarından ve uçurum yanılması yaratılacak şekilde ayarlanmış olan karolardan tehlikeyi sezmişlerdir.

Böylesine hayatta kalmak için önemli olan bir bilişi çocuklarda nasıl geliştirebiliriz? Şeklinde sorular aklınıza gelmiş olabilir. Bu algıyı geliştirmek için çocuğun gelişimsel evresine uygun olan oyuncaklarla (farklı renk, şekil ve büyüklükteki) oynamasına izin vererek ve

oyuncakları çeşitli uzaklıklardan tanıtarak yardımcı olabilirsiniz. Fakat “Nasıl olsa düşmez!” denilerek çocuklar kendi hallerine bırakılmamalıdır. Çok daha fazla ilgi çekici bir uyarı karşısında çocukların tepkisi incelenmemiştir. Bebek, yüksek bir yere çıktığında; oradaki tehlikeyi algılamasına rağmen aşağıya incek yeterli motor beceriye sahip olmayabilir. Bu deneyden hayatta kalmak için sanıldığı aksine “cıs, yapma etme” şeklindeki bir bakımverenin varlığının yanında doğuştan da bizimle gelen ve bizi hayatta tutmaya yönelik özelliklere sahip olduğumuzu görebilirsiniz.

Yazımı okuduğunuz için teşekkür ederim sonraki sayımızda görüşmek dileği ile.

-Özge Akgün

Referanslar

Bebeklerde Derinlik Algısı Nedir? Ne Zaman Oluşur? (2020, 4 5). Annemce.com: <https://www.annemce.com/bebek/bebeklerde-derinlik-algisi-nedir-ne-zaman-olusur.html> adresinden alındı

Cherry, K. (2020, 10 05). *How the Visual Cliff Tested Babies' Depth Perception*.

Verywellmind.com: <https://www.verywellmind.com/what-is-a-visual-cliff-2796010> adresinden alındı

Visual cliff. (tarih yok). Wikipedia: https://en.wikipedia.org/wiki/Visual_cliff adresinden alındı

BİLİŞSEL GELİŞİM

İŞLEM ÖNCESİ DÖNEM (2-7 Yaş)

Giriş

Günümüzde sosyal yaşamın niteliği ve teknolojik gelişmeler, birey ve toplumlarda çeşitli açılardan değişimlere neden olmaktadır. Bu değişimler ahlaki, fiziki, sosyal-duygusal ve psikolojik gelişimle birlikte bilişsel gelişimi de doğrudan etkilemektedir (Ahioglu Lindberg, 2011, 1; Yapıcı ve Yapıcı, 2005, 136). Anne karnında başlayan bilişsel gelişim, çocukluk döneminde oldukça hızlı ilerler. Çocuk dünyaya geldiği andan itibaren çevresini tanımaya olayları anlamlandırmaya çalışır. Bu uyum sürecinde organizma çevresinden gelen uyarıcıları alır, işler, değiştirir ya da olduğu gibi kabul eder, bunları birbirleriyle uyumlu bir bütün oluşturacak şekilde bir araya getirir. Piaget, bilişsel gelişimde doğuştan edinilen bilişsel özelliklerle (olgunlaşma) çevresel etmenlerin (deneyim) çok önemli olduğunu ifade etmektedir (Bakken ve ark., 2001; Berk, 2000). Doğuştan ve çevresel etmenler sonucu değişkenlik gösteren bu gelişim araştırmamızın konusu olmuştur.

Bu çalışmada 3-4 yaş çocuklarının ebeveynleri ile iletişime geçilip Pedagojik Dökümantasyon'un Gelişim Değerlendirme Ölçeği'nin Bilişsel Gelişim kısmı uygulanmış, bu ölçeğe ek olarak

çeşitli sorular sorulmuş ve tüm sonuçların tutarlılığını tespit etmek için korunum deneyleri yapılmıştır. Alınan sonuçlar doğrultusunda çocuğun yaşı ile bilişsel becerileri arasındaki bağlantılar gözlemlenerek kaydedilmiştir.

Elde edilen verilerle çocukların bilişsel performansı ile yaşları arasındaki ilişki incelenmiş ve bilişsel gelişim açısından çocuklar arasındaki benzerlik ve farklılıklara bakılmıştır. Çıkan sonuçlarda çevresel veya kalıtsal nedenlerle açıklanmıştır.

Tanımlar

Biliş: İçsel zihin sürecini tanımlamaktadır, zihnin içindeki birçok şeyi kapsayan geniş bir terimdir. Biliş kavramı bilmek, kavramsallaştırmak ve tanımak anlamına gelir (Akpınar, 2011). Organizmanın dünyayı anlaması, algılaması, yorumlaması ve karmaşık ifadeleri anlamlandırabilmesidir. Biliş algı, dikkat etme, yorumlama gibi süreçleri içerir.

Korunum: Bir nesnenin görünümü değişse dahi belli başlı özelliklerinin (miktar, ağırlık, hacim vb.) değişmemesidir. Örneğin sıvıların korunumu; sıvının konulacağı kap değişse de, sıvıya ekleme

veya çıkarma yapılmadığı takdirde sıvının miktarı aynı kalır.

Korunum Formları:

Madde Korunumu: Bir bütün parçalara ayrılrsa bile değişmez

Uzunluk Korunumu: Maddenin şekli değişse bile hala eski madde olması

Nitelik Değişmezliği: Maddenin hacminin değişmesi hacim seviyesini değiştirmez.

Sayıların Korunumu: Nesnelerin uzaklığı veya yakınlığı miktarını değiştirmez.

Alan Korunumu: Nesnenin kapladığı alanın şeklinde değişme olsa bile nesne değişmez.

Ağırlık Korunumu: Nesnenin şekli değişse bile ağırlığı değişmez (Özyürek ve ark., 2017).

3-4 Yaş Aralığındaki Çocukların Bilişsel Becerileri

Çocuklardan yaşlarının getirdiği bazı becerileri gerçekleştirmesi beklenir. 3 yaş çocuğu günlük hayatın daha çok farkındadır. Günlük hayattan sorular sorar ve gördüklerini taklit eder. Bunun yanı sıra büyük-küçük, uzun-kısa gibi kavramları anlamaya başlar, zıt kavramları bilir. Adını-soyadını ve yaşını söyleyebildiği gibi 10'a kadar da sayabilmesi beklenir. 4 yaşındaki çocuklar ise çevresine daha geniş bir bakış açısıyla bakmaya başlar, zaman kavramını bilebilir, nesnelere arasında ilişki kurmaya

başlar ve nesnelerin özelliklerinden bahsedebildiği gibi onları eşleştirebilir.

Piaget bilişsel gelişmenin adım adım ilerlediğini, her adımın kendinden daha önce geliştirilen bilişsel yapıları kullandığını ifade eder. 2 yaşında önce nesnelerin kalıcı aşamasının gerçekleşmesi ile 2-5 yaş arasında nesnelerin sınıflandırılması aşamasındaki ilişki buna güzel bir örnektir. Yalnız, işlem öncesi dönemdeki çocuk nesnelere belli bir özelliğine göre sınıflandırması tek yönlü düşüncesinden ileri gelmektedir. Örneğin, bir küp yığını içinden sadece renklerine ya da sadece boyutlarına göre küpleri sınıflayabilir (Cüceloğlu, 2000).

Piaget, 'işlem' (operation) terimini mantıksal düşünme anlamında kullanmaktadır. Bu dönemde mantıksal düşünme gelişmemiştir. Çocuğun eylemleri düşünceye dayalıdır, ama yetişkinlerde görülen anlamda bir mantıktan söz edilemez. Bu nedenle; bu dönemdeki çocuğun düşüncesi, 'işlem öncesi' olarak değerlendirilir. Bu dönemde çocuklar, nesnelerin görüntüsünün etkisi altındadırlar. Henüz korunum (conversation) için gerekli kavrama sürecinden yoksundurlar (Yavuzer, 1998; Selçuk, 2001).

Kuramlar

Piaget'in Bilişsel Gelişim Kuramı:

Piaget, bilişsel gelişimi dönemler halinde incelemiştir ve bilişsel gelişimin kalıtım ve çevrenin etkileşiminin bir sonucu olduğunu savunmuştur. Dönemler ilerledikçe, çocukların kavrama ve problem çözme yeteneklerinde niteliksel gelişmeler gözlenmektedir (Erdem, 2005). Başlıca dört bilişsel gelişim evresinin varlığını savunan Piaget, evreleri belirli yaş aralıklarıyla sınırlandırmıştır, bunlar sırasıyla şöyledir:

- Duyusal Motor Evre (0-2 Yaş)
- İşlem Öncesi Evre (2-7 Yaş)
- Somut Evre (7-11 Yaş)
- Soyut Evre (11 Yaş ve üzeri) (Agger, 2007, 28; Arslan, 2010, 9; Elibol, 2015, 156; Küçükkaragöz, 2010; Simatwa, 2010, 367; Yapıcı ve Yapıcı, 2005, 138; www.icels-educators-for-learning, 2015).

İncelediğimiz çocuklar Piaget'nin işlem öncesi dönemine denk gelmektedir. İşlem öncesi dönemde çocuklar sembolik oyunlar oynarlar. Bu oyunlarda nesnelere yüklenen anlamlar değişir. Örneğin çocuk bir çubuğu tabanca gibi kullanabilir. Benmerkezcilik baskın olması nedeniyle kendilerini başkalarının yerine koyamazlar. Olaylara yaklaşımları tek yönlüdür. Aynı zamanda çocuklar bu dönemde nesnenin dikkat çekici özelliklerine odaklanıp diğer

özelliklerini gözden geçirirler ve bu nedenle korunumun kazanılması sağlanamaz.

Bulgular

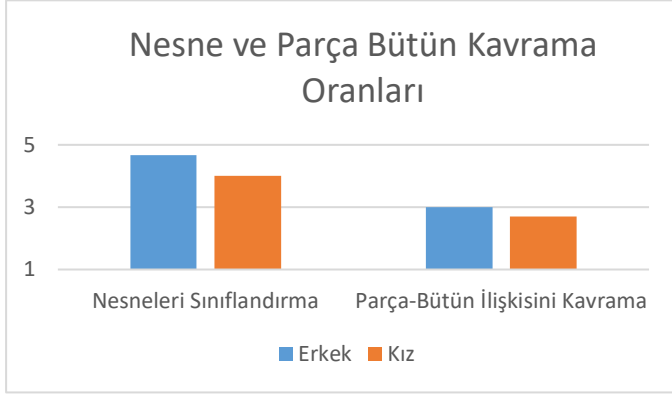
Grafik-1

Çalışma grubunda yer alan çocukların cinsiyet değişkenliğine göre oranı **Grafik-1**'de verilmiştir **Grafik-1**'e göre araştırmaya katılan çocuklardan 3 tanesi erkek, 7 tanesi ise kızdır.

Bu çocuklardan 4 tanesi 3 yaşındadır ve bu çocuklardan 3 tanesi kız 1 tanesi ise erkektir. Araştırma grubumuzda geriye kalan 6 çocuğun tamamı 4 yaşındadır ve cinsiyet dağılımları ise 4 tanesi kız 2 tanesi erkektir.

Bu detaylarda mutlaka belirtmemiz gereken ve dikkat çekmek istediğimiz nokta '3-4 Yaş Aralığındaki Random Çalıştığımız Çocukların Özellikleri' kısmında belirttiğimiz 4 yaşında olan kız çocuklarından 2 tanesi okulöncesi eğitimi

almaktadır. Geriye kalan 8 çocuk ise herhangi bir eğitim almamaktadır.

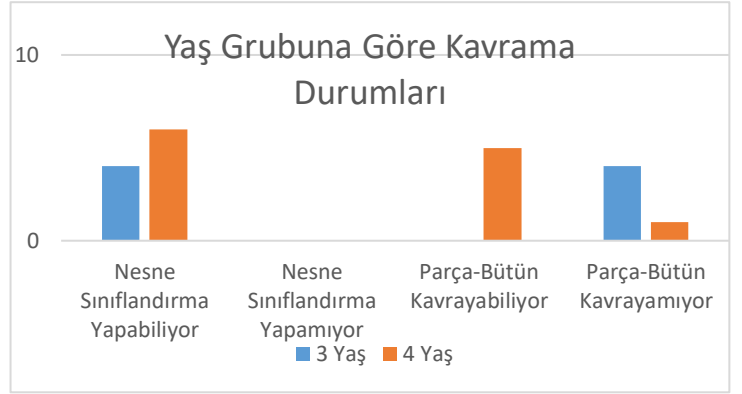

Grafik-2

Çalışma grubunda yer alan çocukların cinsiyet dağılımına göre Nesneleri Sınıflandırma ve Parça- Bütün İlişisini Kavrama dağılımları (ailelere sunduğumuz anketlerde 1-5 arası puanlama dilimine göre) **Grafik-2**'de yer almaktadır.

Grafik-2'ye göre erkeklerin nesneleri sınıflandırma oranı, puanlandırma cetvelinde 4.6 olarak görülürken, kız çocuklarının ise 4,0 olarak görülmüştür. Aynı tabloda yer alan parça-bütün ilişkisini kavrama oranı ise erkekler için aileler tarafından belirlenen oran 3,0 olarak gözlemlenirken, kız çocuklarında ise 2,70 olarak gözlemlenmektedir.

Bu veriler ailelerin anketlerde vermiş oldukları puanlamalara göre cinsiyet dağılımın puanlara olan oranı ile aritmetik ortalaması hesaplanarak yapılmıştır.

Grafik-3

Çocukların yaş değişkenliklerine göre Nesneleri Sınıflandırma ve Parça- Bütün İlişisini Kavrama oranı ise **Grafik-3**'de verilmiştir.

Grafik-3'e göre 3 yaşında ki çocukların Nesneleri Sınıflandırma oranı 4/10 olurken 4 yaşında ki çocukların ise bu oranı 6/10 olarak gözlemlenmektedir. Bunun ile birlikte 3 yaşında ki çocukların Parça- Bütün İlişisini Kavrama Oranı 0/10 iken 4 yaşında ki çocuklarda bu oran 5/10 olarak gözlemlenmiştir. Fakat parça-bütün İlişisini Kavrayamama Oranı ise 3 yaşında ki çocukların tamamında 4/10 olarak gözlemleniyorken, 4 yaşında ki çocuklarda bu oran 1/10'dur.

Grafik-2 ve **Grafik-3** incelendiğinde 3 yaşındaki erkek ve kız çocuklarının tamamında nesne sınıflandırılması gerçekleştiği fakat parça-bütün ilişkisini kavramanın gerçekleşmediğini görmekteyiz. Aynı zamanda 4 yaşındaki kız ve erkek çocuklarının parça-bütün ilişkisini

kavrama becerilerinin göreceli olarak değiştiğini görmekteyiz. Kız ocuklarında ki bu göreceli değişimin nedeni okul öncesi eğitimi almasından kaynaklanıyor olabilir.

Araştırmamızı destekler nitelikte olan Ramazan ve Omercikoğlu (2010), dört-yedi yaş grubu çocuklarda sayı korunumu inceledikleri çalışmalarında, çocukların test skorları ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığını belirlemişlerdir. Buna ek olarak Çapri ve elikkaleli (2005) ise, kurum bakımında kalan çocuklar ve ailesi yanında kalan çocuklarla yaptığı çalışmada sayı, miktar, madde, uzunluk, ağırlık, alan ve hacim korunumu gelişim düzeyleri açısından cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunmadığını saptamışlardır. Bizim yaptığımız çalışmada da sayı ve sıvı korunumu gelişim düzeyleri açısından cinsiyet ve yaşa bağlı farklılık göstermeyerek yapılan diğer araştırmaları desteklemiştir.

Tartışma

Piaget'nin bilişsel gelişim kuramının işlem öncesi döneminin özelliklerinin yaptığımız deneyler ile ortuştuğu tespit edilmiştir. Uyguladığımız sıvı ve sayı korunumu deneylerinin sonuçları Piaget'nin kuramındaki gibi sonuçlar vermiş, çalıştığımız çocukların tamamın korunum kazanmadığı gözlemlenmiştir.

Sıvı korunumu deneyinde çalıştığımız çocukların tamamı Piaget'nin kuramını destekler nitelikte sonuçlar sergilemişlerdir. Çocukların tepkilerinde etkili rol oynayan ve bakım veren kişi anne olduğu için, annenin gebelik döneminde şiddetli bir hastalık geçirmemesi, sigara, alkol ve herhangi bir madde kullanmaması çocukların nesne sınıflandırması yapmalarını olumlu yönde etkilemiş olabilir. Aynı zamanda okulöncesi eğitimi alan çocukların parça-bütün ilişkisini kavramalarına rağmen Piaget'nin korunum için belirlediği yaş aralığına ulaşmamış olmaları korunum kazanamamalarında etkili olmuş olabilir. Diğer ocukların parça-bütün ilişkisini kavrayamamaları okulöncesi eğitimi almamış olmalarına bağlı olabilirken tüm çocukların sıvı korunumu kazanamamaları Piaget'nin korunum için belirlediği yaş aralığına ulaşmamış olmaları olabilir.

Sayı korunumunda yaptığımız para ve bisküvi deneylerinde çocukların tamamı Piaget'nin belirttiği tepkiyi vermişlerdir. Çünkü okulöncesi eğitimi alan çocuklar parça-bütün ilişkisini kavramış olsalar bile Piaget'nin korunum için belirttiği yaş aralığına ulaşamadıkları için korunum kazanamamış olabilirler. Buna ek olarak tüm çocukların sayı saymalarını biliyor olmalarına rağmen Piaget'nin belirttiği dört işlem yeteneği somut işlemler döneminde

gerçekleştiği için ve bu çocuklar işlem öncesi dönemde olmalarından dolayı sayı korunumunu kazanamamış olabilirler.

Sonuç

Çocuk, bilişsel gelişim sürecinde çevresini tanıma ve anlama çabasıdır. Bu süreçte çocuğun içinde bulunduğu ortam ne kadar zenginse bilişsel gelişiminin o kadar hızlı olduğunu söyleyebiliriz. Çocuğun büyüdüğü ortam veya aldığı okulöncesi eğitimi çocuğun bilişsel gelişimine katkı sağladığını söyleyebiliriz. Bu nedenle çocuğun bilişsel gelişimine katkı sağlayacak nesnelere zenginleştirilmiş bir ortam çocuğun gelişimine katkı sağlayabilir. Piaget'nin bilişsel gelişim kuramında 3-4 yaş aralığında çocuklarda sayı ve sıvı korunumunun cinsiyet ve yaş değişkenleri açısından incelendiği bu çalışmada sayı sıvı ve uzunluk korunumlarını kazanmış 4 yaşındaki kız çocuklarının erkek çocuklarına göre nesne sınıflandırması ve parça-bütün ilişkisini daha iyi kavradığı sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmamı okuduğunuz için
teşekkür ederim!

-İsa Okul

Kaynakça

Ahioğlu, E.N.(2011). Piaget ve ergenlikte bilişsel gelişim. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19, 1-10.

Akpınar, B.(2011). Biliş ve üstbiliş (metabiliş) kavramlarının zihin felsefesi açısından analizi. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*, 353-365.

Arık, A. ve Görüş, G. Farklı ortamlarda bilişsel gelişim. *İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü*, 1-20.

Özyürek, A., Gürleyik, S., Özdemir, S. Ve Güven Sancı, N.(2017). Çocuklarda sayı, sıvı ve uzunluk korunumu gelişiminin cinsiyet ve yaş değişkeni açısından incelenmesi. *Milli Eğitim*, 216.

Kol, S.(2011). Erken çocuklukta bilişsel gelişim ve dil gelişimi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim*

Bağlanma Stillerinin, Sosyal Medya ve Madde Bağımlılığının Üzerinde Etkisi Var mıdır?

İSMİYE YÜKSEL

MEHMET SARAÇ

ÖZET

Dünyada gerek madde bağımlılığı gerek sosyal medya bağımlılığı gibi birçok madde bağımlılığı vardır. Bu bağımlılıkların nedenlerinden biri bağlanma stilleri olabileceği düşünülmüştür. Bağlanma yaşamın ilk yıllarında gelişmeye başlar ve bu yıllar psikolojik gelişim açısından en kritik dönemi içine almaktadır. Bu dönemde çocuğun kendisine en yakın olan anne-babayla veya kendisini büyütenlerle ilişkisinin kalitesi, anne duyarlılığı, çocuğa verilen önem, çocuğun ihtiyaçlarına yetebilmek çocuğun bağlanma stillerinin oluşmasında, duygu ve davranışlarının biçimlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Çocuğun bu dönemde kazandığı özellikler onu yaşam boyu etkilemektedir. Bağlanma stilleri, bireylerin gelişimi ve yaşam tarzları açısından yani dolaylı olarak toplumun gelişimi açısından önemlidir, bireyleri etkilerken dolaylı yoldan toplumuda etkiler. Bu derlemede bağlanma kuramı ve stilleri, sosyal medya ve madde bağımlılığı açıklanıp, bağlanma ve bu bağımlılık türlerinin birbiriyle ilişkisini inceleyen araştırmalar derlenmiştir. Bu derlemedeki araştırma sonuçlarına göre bağımlılıkların birey ve toplum üzerindeki olumsuz etkileri azaltılabilir. Bağımlılığın sebep olduğu bireyin yaşam tarzını ve toplumun

gelişimini etkileyecek etkilerin ortaya kalkmasında fayda sağlayabilir. Çocukların yetiştirilmesi konusunda insanları bilinçlendirerek, daha önemli önlemler alınarak bağımlılık geliştirmeyen bir nesil yetiştirmekte yardımcı olabilir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Bağlanma Stilleri, Madde Bağımlılığı, Sosyal Madde Bağımlılığı

Sosyal medya bağımlılığından, madde bağımlılığına kadar birçok bağımlılık türü vardır ve çağımızın büyük problemleri arasındadır. Sosyal medya çağımızda etkin bir şekilde kullanılmaktadır. İnsanlarla iletişim kurmak, eğlenmek, haberleşmek, kendini geliştirmek gibi birçok amacı vardır. Sosyal medyanın aşırı kullanımı sonucu sosyal medya bağımlılığı ortaya çıkmıştır. Bir diğer konumuz olan madde bağımlılığı ise vücudun işlevlerini olumsuz yönde etkileyen maddelerin kullanılması, bundan dolayı zarar görüldüğü halde bu maddelerin kullanımının bırakılamamasıdır. Birleşmiş Milletler Dünya Uyuşturucu Raporuna göre dünya üzerinde 31 milyon uyuşturucu bağımlısı bulunmaktadır. Bu yazıda çağımızdaki bu bağımlılık türlerinin bağlanma stilleriyle arasında ilişki olup olmadığını ele alacağız ve bu konuda yapılan araştırmaları inceleyeceğiz. Bağlanma stilleri ile bağımlılık arasındaki ilişkiye geçmeden önce bağlanma kuramına kısaca değinmek gerekir.

BAĞLANMA KURAMI

Bağlanma Kuramı Bowlby ve Ainsworth'un çalışmaları sonucunda geliştirilmiştir. Bowlby ve Ainsworth gerçekleştirdikleri çalışmalarında bireylerin davranışlarının sebeplerinden birinin de sahip oldukları bağlanma tarzları olduğu görüşünü söylemişlerdir. Bu bağlanma

tarzları anne baba tutumu gibi birçok nedenle oluşmaktadır ve bağlanma tarzlarının etkisi ömür boyu devam etmektedir. Bağlanma kuramına göre kişiler diğer kişilerle ilişki kurma eğiliminde bulunurlar ve bu eğilim insanın doğasında vardır. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse yaşamın ilk yıllarından sonuna kadar hayatın her döneminde belirli bireylere karşı bağlanma duygusu geliştirilir. Bu aşamada özellikle bebeklerle anne-babaları arasındaki ilişkiler çok önemli bir yerdedir. Çünkü bu ilişkiler sonucunda ortaya çıkan bağlanma türü hayat boyu devam etmektedir (Bozdemir ve Gündüz, 2016: 1798).

Bağlanma Kuramları(A. Mary Ainsworth)

Mary Ainsworth adlı gelişim psikoloğu, bir çocuk ile temel bakıcısı arasındaki bağlanma ilişkisini gözlemlemek üzere **Yabancı Durum Testi** denilen gözlem prosedürünü geliştirmiştir. Bu prosedüre göre 11-17 aylık bir çocuk, yirmi dakika boyunca bir oyun odasında gözlemlenir. Bu arada çocuğun bakıcısı (genelde annesi) ile bir yabancı (araştırmacının bir yardımcısı) belirli aralıklarla odaya girip çıkarlar. Odada yaşanan durumlara (yabancıların varlığı, annenin yokluğu vb.) çocuğun verdiği tepkiler videoya kaydedilir. Oyun odasında çocuğa yaşatılan deneyim şu şekilde gelişir:

1.Aşama: Anne, bebek ve gözlemci odaya girerler. Gözlemci, anneye bebeği nereye koyacağını ve kendisi nerede duracağını söyler.

2.Aşama: Anne bebeği oyuncakların yanına koyup sandalyesine oturur.

3.Aşama: Yabancı, kapıyı tıklayarak içeri girer. Bir dakika sessizce oturur, bir dakika anneye sohbet eder ve bebeğe yavaş yavaş yaklaşır ona bir oyuncak gösterir. Bu süre içerisinde anne köşesinde sessizce oturur ve üçüncü dakikanın sonunda bebeğe fark ettirmeden odadan çıkar.

4.Aşama: Eğer bebek mutlu bir şekilde oyunla meşgul olursa, yabancı oyununa katılmaz. Eğer bebek pasif kalırsa yabancı, bebeğin dikkatini oyuncaklara çekmeye çalışır. Eğer bebek rahatsızlık, sıkıntı duyarsa yabancı, bebeğin dikkatini dağıtıp onu rahatlatmaya çalışır. Eğer bebek rahatlamıyorsa, bu aşama kısa kesilir ve anne bebeğinin çok rahatsız olduğunu düşünüyorsa odaya girebilir.

5.Aşama: Anne içeri girer ve bebeğin kendine spontane bir tepki vermesini sağlamak için kapıda bekler. Anne, çocuğu rahatlatarak tekrar oyuncaklarla oynamasını sağlar. Bu sırada yabancı, bebeğe fark ettirmeden odadan çıkar.

6.Aşama: Anne odadan tekrar çıkar fakat bebeğe mutlu bir şekilde 'hoşça kal' der.

Bebek üç dakikalığına yalnız bırakılır. Eğer çok rahatsız olursa bu aşama kısa kesilir.

7.Aşama: Yabancı içeri girer. Bebek oyunla meşgulse oyununa karışmaz. Eğer bebek huzursuzsa bebeği rahatlatmaya çalışır. Yabancı, bebeği rahatlatıp rahatlatmadığı; bebeğin, yabancıyla oynayıp oynamadığı gözlenir. Bebek çok fazla sıkıntı yaşarsa bu aşama kısa kesilir.

8.Aşama: Anne odaya geri gelir, yabancı odadan çıkar. Bebeğin, annesine verdiği tepkiler ölçülür. Bu araştırma sonucunda Ainsworth ve arkadaşları 4 değişik bağlanma türü belirlemiştir.

1. Güvenli Bağlanmış Bebekler

Annesiyle güvenli bağ kuran bebekler, annelerinin yokluğunda az kaygı hisseder ve odadaki yabancıyla rahat bir iletişim kurarlar. Anneleri odaya geri döndüğünde ise hemen sakinleşir, çevreyi keşfe devam edip oyunlarına geri dönerler. Bebeklerin %70 inde bu bağ türü gözlenmiştir.

2.Güvensiz Kaçınan Bebekler

Bu bağlanma çeşidinde bebekler, anneleri odadan çıktığında çok fazla tepki göstermeyip duygusuz görünürler ve üstünkörü bir şekilde oyuncaklarıyla oynarlar. Anneleri odaya döndüğünde ise anneleriyle temastan kaçınırlar ve daha çok

çevreleriyle ilgilenirler. Bebeklerin %15 inde bu bağ türü gözlenmiştir.

3. Güvensiz Dirençli Bebekler

Sıklıkla anneye yapışır. Fakat daha sonra bu yakınlığa bakım verenle mücadele ederek direnirler. Bebekler genellikle bakım verene kaygılı bir biçimde ve odasını keşfetmeye çalışmazlar. Bakım veren ayrıldığında şiddetli biçimde ağlar ve geri gelip bebeği sakinleştirmeye çalıştığında ise onu kendilerinden uzaklaştırırlar.

4.Güvensiz Dağınık Bebekler

Dağınık ve şaşkındırlar. Yabancı Ortam deneyinde bu bebekler sersemlemiş, şaşkın ve korkulu gözükebilirler. Dağınık olarak sınıflanmak için bebeklerin hem güçlü kaçınma hem de direnç örüntüleri ya da çevresinden ve bakım verenden çok yüksek düzeyde korkma gibi, belirli özel davranışlar göstermeleri gerekmektedir.

A.*John Bowlby*

İngiliz psikiyatrist John Bowlby etolojik perspektifi, yaşamının birinci yılında bağlanmanın ve bakım verenin duyarlılığının önemini vurgulamıştır. Bowlby, hem bebeklerin hem de temel bakım verenlerin bağlanma davranışının ortaya çıkmasında biyolojik olarak donanımlı olduğunu iddia eder. Bebek ağlar, sarılır, mırıldanır ve güler. Sonra emekler, yürür ve annesini takip eder. Birincil sonuç, temel

bakım vereni yakınında tutmaktır; uzun dönemli etki bebeğin yaşamda kalma şansının artmasıdır.

Bağlanma, birdenbire ortaya çıkmaz; bunun yerine, bebeğin insanlar için genel tercihinden temel bakım verenle ortaklığa doğru bir deri aşamadan gelişir. Aşağıda, Bowlby bağlanma kavramsallaştırmasına dayanan dört aşama yer almaktadır (Schaffer, 1996) :

- **Birinci aşama (Doğumdan iki aya kadar):** Bebekler, bağlanmalarını, insan figürlerine yöneltirler. Yabancılar, kardeşler ve anne babalar, bebeğin gülümseme veya ağlamasını eşit bir şekilde ortaya çıkarırlar.
- **İkinci aşama (İkinci aydan yedinci aya kadar):** Bebek tanıdık olanı tanıdık olmayandan ayırmayı öğrendiğinde bağlanma, bir figüre odaklanmaya başlar. Genellikle de temel bakım verene.
- **Üçüncü aşama (Yedinci aydan 24. aya kadar):** Spesifik bağlanmalar gelişir. Hareki becerilerin artmasıyla birlikte bebekler, anne ya da baba gibi düzenli bakım verenleriyle iletişimi ararlar.
- **Dördüncü aşama (24 ayın üzerine):** Çocuklar, başkalarının duygu, hedef ve planlarının farkında olmaya başlarlar ve eylemlerini

biçimlendirirken bunu dikkate almaya başlarlar.

Bowlby, bakım verenin, ilişkinin ve kendisinin basit zihinsel modeli olan, bebeklerde bağlanmanın içsel çalışan modelinin gelişiminden bahsetmektedir. Bebeğin bakım verenle bağlanmasının içsel çalışan modeli, bebeğin ve daha sonra çocuğun başkalarına verdiği tepkileri etkiler (Bretherton & Munholland, 2008). Bağlanmanın içsel modeli aynı zamanda bağlanma ve duygusal anlayış, vicdani gelişim ve benlik algısı arasındaki ilişkileri keşfetmede çok önemli bir role sahiptir (Thompson, 2006).

Bu bölüme kadar, bağlanma kuramı ile ilgili gelişmeler özetlenmiştir. Bağlanma kuramının bakış açısıyla bağımlılık süreçlerini anlamak için bağımlılık kavramını incelemek gerekir.

SOSYAL MEDYA BAĞIMLILIĞI

Sosyal Medya Nedir?

Sosyal medya, bireylerin sosyal ağ mecralarında wikiler, bloklar gibi oluşturulan ve yönetilen; üretilen ve tüketilen alanların tümüdür. Bu sanal alan, kişilere kendi kimliklerini oluşturabilme ve yönetebilme şansını verir ve bilgi alışverişinin hızla yayılması için aracı olur. Elektronik iletişim ağının çok önemli bir parçasıdır. Kişilerin sanal ağda birbirleriyle vakit geçirmesine fırsat verir. Her türlü

doğru ya da yanlış bilgi tüm coğrafyalarda istenilen oranda paylaşılabilir. Sosyal medyada kişiler ister kendi gerçek kimlikleriyle isterlerse istedikleri sanal kimliğe bürünmenin verdiği caziplik duygusu ile kendilerini sosyal medyaya bağlı ve bağımlı hissedebilirler (Polat, 2018).

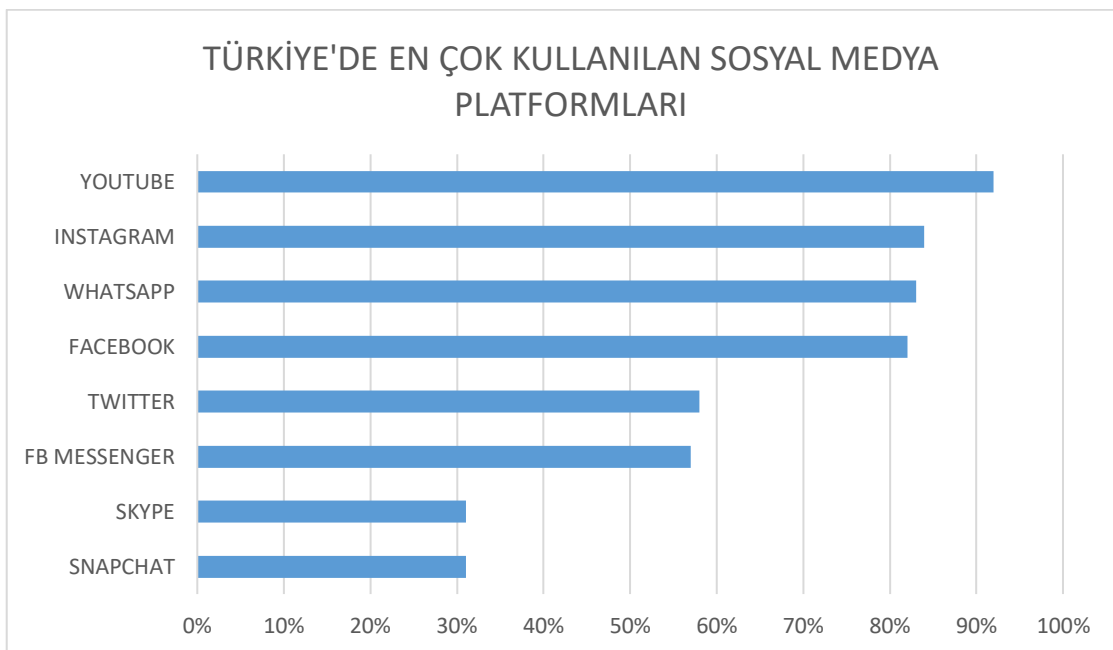
Sosyal medyanın ortaya çıkmasıyla da aslında bir yönden internetin en verimli döneminin yaşadığı söylenebilir. Öyle ki internet artık çoğu insanın hayatında önemli bir yere sahiptir. İnsanlar artık her geçen gün sosyal medyayı daha da aktif bir şekilde kullanmaktadır. Kullanım amaçları kimi zaman arkadaşları tarafından paylaşılan içeriklere bakmak, kimi zaman ise onlarla iletişim kurmak olarak belirtilmektedir. Çoğu zaman da boş zamanların değerlendirilmesinde eğlence amaçlı bir aktivite olarak görülebilmektedir. Bunun yanı sıra birçok kişi de istedikleri bilgiye ulaşmak ve gündemden uzak kalmamak için sosyal medyayı kullanmaktadır. Sosyal medyanın bireysel olarak kullanımının dışında aslında kitlesel ve insanları bir araya getirme özelliğinin de olduğundan bahsedilebilir. Bunu avantaja çevirmek isteyen kurumlarda iletmek istedikleri mesajları bu yolla hedef kitlelerine kolay bir şekilde ulaştırabilmektedirler. Tüm bunlar göz önüne alındığında aslında sosyal medyanın artık insanların hayatlarının

önemli bir parçası haline gelmiş olduğu söylenebilir (Solmaz, Tekin, Herzem ve Demir, 2013). Günümüze bakıldığında aslında insanlar teknolojinin sağladığı imkânlar doğrultusunda iletişim yönünden en çok imkâna sahip oldukları dönemi yaşamaktadırlar. İnternet teknik olarak gün geçtikte daha çok gelişim göstermiştir. Bunun sonucunda ise sosyal paylaşım siteleri ortaya çıkmıştır. Sosyal paylaşım siteleri özellikle genç neslin ilgisini çeken popüler bir iletişim aracıdır. Dünya çapında da insanlar üzerindeki etkisini göstermektedir. Günden güne de bu artış dikkat çekmektedir. İnsanlar tarafından da benimsenip kullanılma oranı artış göstermektedir (Duran-Okur ve Özkul, 2015).

Sosyal Medya Bağımlılığı

Sosyal medya bağımlılığı, sosyal medyanın yoğun olarak kullanılması ve

kullanma ihtiyacının giderilememesi durumudur. Negatif duygulardan ve bireye sorun veren stresli yaşantılardan kaçış yolu olarak görülmesi, kullanımını bırakma veya dengelemekte güçlük yaşanması gibi durumlar sosyal medya bağımlılığın özelliklerindedir. Kullanılmayacak hallerde gerginlik ve sinirlilik belirtilerinin ortaya çıkması, kullanım sıklığı ve süresi ile ilgili dürüst olunmaması, yoğun kullanım sebebiyle yapılması ihtiyaç duyulan etkinliklerin yapılamaması ve sosyal ilişkilerin giderek zayıflaması da sosyal medya bağımlılığının özelliklerindedir (Savcı ve Aysan, 2017). Buna ek olarak sosyal medya kullanımını kısa ya da uzun süreli bıraksa dahi yeniden kullanması şeklinde davranışlarda bu bağımlılığın özelliklerindedir (Şentürk, 2017)

Sosyal Medyanın Temel Özellikleri

Mavnacıoğlu (2011) , sosyal medyanın temel özelliklerini şu şekilde sıralar;

- Zaman ve mekân sınırlaması olmadan, paylaşımın ve tartışmanın esas olduğu bir internet uygulamaları zinciridir.
- Bireyler kendi ürettikleri içerikleri çok kolay bir şekilde internet ortamında ve mobil ortamda yayımlayabilmektedirler.
- Bireyler başka kullanıcıların içeriklerini, paylaşımlarını ve yorumlarını takip etmektedirler.
- Bireyler sosyal medya uygulamalarında hem takip eden hem de takip edilen konumundadırlar.
- Sosyal medyanın temeli, kuralları belirlenmiş bir iletişim değil, samimi bir sohbet mantığına dayanır.

Sosyal Medyanın Yararları

Sosyal medya sayesinde, sosyal medya uzmanı, içerik yöneticisi, topluluk yöneticisi gibi onlarca yeni iş tanımı oluşturmuş ve on binlerce kişiye istihdam sağlamıştır. Sosyal medya sayesinde dünyada olan biten tüm haberlere anında ulaşılabilir. Ayrıca büyük şehirlerde, kalabalık toplumlarda, sizinle ortak zevklere sahip kişileri yine sosyal medya üzerinden kolayca bulabilmektedir. Eğitim konusunda, öğrenmek istediğiniz tüm ders içeriklerine

ulaşabilir, ilgili testler, eğitici yazılar ve videolar sayesinde kendinizi geliştirebilirsiniz. Ayrıca yine sosyal medya üzerinden kurduğunuz bağlantılarla iş imkânlarına kavuşabilirsiniz. Toplumda düşüncelerini yüz yüze ifade etmekte zorlanan kişiler, sosyal medya sayesinde kendilerini ifade eden paylaşımlar yapabilir, sosyalleşebilir ve bu sayede özgüvenlerini artırabilirler. Bilgi ve deneyimlerinizi herkesle paylaşabilirsiniz. Normal şartlarda kolayca ulaşamayacağınız kişilerle iletişime geçebilirsiniz ve iş ağlarınız genişler.

Sosyal Medyada yayınlanan haberler anında tüm dünyaya yayılabilmektedir, bu sayede en güncel haberleri zorluk çekmeden ve anında öğrenmiş oluruz. Bunun yanı sıra Facebook Ve Twitter gibi sosyal ağlarda insanlar birbirleri ile konuşabilir grup sohbetler yapabilir ve sosyalleşme işlemi internet üzerinden de gerçekleştirilebilir. Sadece bunlarda değil, aradığımız her şeyi saniyesinde bilgisayarımızın ekranında, tabletinizde hatta cep telefonunuzda görebiliyor ve bilgi kaynağınızı daha da genişletebiliyorsunuz. Firmalar ve önemli markalar da artık sosyal medyayı etkin olarak kullanarak, ürünlerini ya da yeniliklerini genel kitlelerle buluşturmaktadırlar. Bununla beraber sosyal medyanın zararlı yönleri de bulunmaktadır.

Sosyal Medyanın Zararları

Sosyal medya ve sosyal ağ ortamlarının aşırı derecede kullanımı yetişmekte olan gençleri gerçek sosyal ortamlardan uzaklaştırmaktadır. Birçok genç sosyal ağlardaki oyunlara bağımlılık geliştirerek kendini dış dünyadan soyutlayabilmektedir. Asosyal insan ilişkileri zayıf, pasif ve mutsuz kişilikler ortaya çıkabilmektedir. Bu da toplumdaki etkileşimi olumsuz yönde etkileyebilmektedir. İnsanlar kendisini veya bir başka insanı değerlendirirken gerçek yaşamdaki kriterler yerine sosyal medya üzerindeki kriterleri dikkate alabilmektedir. Yayınlanan bir yalan haber anında dünyaya yayılabilmekte ve kullanıcıların akıllarını karıştırabilmektedir.

MADDE BAĞIMLILIĞI

Bağımlılık

Bir maddenin belirgin bir etkiyi elde etmek için alınması sürecinde ortaya çıkan bedensel, ruhsal ya da sosyal sorunlara rağmen madde alımının devam etmesi; bırakma isteğine rağmen bırakılamaması, etkiyi elde edebilmek için giderek alınan madde miktarının artırılması ve maddeyi alma isteğinin durdurulamaması durumudur. Bağımlılığın özellikleri şunlardır: Ergenler ve genç yetişkinler risklidir, Ergenler ve genç yetişkinlerin maddeyi deneme ve maddeye bağımlı olma oranlarının yetişkinlere göre daha fazladır.

Yetişkinlerde saptanan bağımlılığın başlangıcı ergenliğe veya erken yetişkinliğe dayanmaktadır ve madde kullanımına ne kadar erken başlanırsa bağımlılığın şiddeti de o kadar fazla olmaktadır. Tedavi edilebilir, kronik ve tekrarlayıcıdır. Fiziksel bağımlılık, maddenin varlığına karşın duyulan fizyolojik bir istektir. Beden maddeye karşı bir uyum geliştirir. Kesilmesi ile fiziksel yoksunluk belirtileri izlenir. Psikolojik bağımlılık, doyum ve haz alma amacıyla maddeye düşkünlüktür. Kesilme ile psikolojik yoksunluk belirtileri izlenir.

Psikiyatrik bir sendrom olan bağımlılığın tanısı için aşağıda sayılan ölçütlerin yalnızca üçünün bir arada görülmesi yeterlidir.

- Kullanılan maddeye tolerans gelişmesi
- Madde kullanımını denetlemek ya da bırakmak için yapılan ama boşa çıkan çabalar
- Madde kullanımı nedeni ile sosyal, mesleki ve kişisel etkinliklerin olumsuz etkilenmesi
- Fiziksel ya da ruhsal sorunların ortaya çıkmasına ya da artmasına rağmen madde kullanımını sürdürmek
- Madde kesildiğinde ya da azaltıldığında yoksunluk belirtilerinin ortaya çıkması

- Maddeyi sağlamak, kullanmak ya da bırakmak için büyük zaman harcama
- Maddenin daha uzun ve yüksek miktarlarda alınması

Madde Bağımlılığı

Madde bağımlılığı, vücudun işlevlerini olumsuz yönde etkileyen maddelerin kullanılması, bundan dolayı zarar görüldüğü halde bu maddelerin kullanımının bırakılmamasıdır. Bağımlı, madde kullanımına ara verdiğinde yoksunluk belirtileri yaşar. Zamanla madde kullanım sıklığını ve dozunu artırır.

Madde Bağımlısı Kime Denir?

- Maddeyi elde etmeye ve kullanmaya yönelik yoğun arzu ve ihtiyaç hissetme
- Kullanılan dozu artırma eğilimi
- Maddenin fiziksel ve psikolojik etkilerine karşı yoğun hassasiyet ve etkileri arayış içinde olma
- Maddenin kişinin hayatında önemli bir şey haline gelmesi
- Kişinin işte, evde veya okulda yükümlülüklerini sürdürmesini önleyecek şekilde yineleyici biçimde madde kullanması
- Fiziksel tehlike yaratabilecek durumlarda (örneğin araç kullanırken) madde etkisinde olma ve bu durumun tekrar tekrar olması
- Madde kullanımı ile ilişkili yasal sorunlarının varlığı

- Madde kullanımının kişinin sosyal yaşamında ve yakınlarıyla ilişkilerinde yineleyici ve kalıcı sorunlara yol açması ancak buna rağmen madde kullanımının sürdürülmesi

BAĞLANMA STİLLERİ İLE SOSYAL MEDYA VE MADDE BAĞIMLILIĞI İLİŞKİSİNİ İNCELEYEN ARAŞTIRMALAR

Bağlanma stillerinin, sosyal medya ve madde bağımlılığıyla olan ilişkisini inceleyen çok sayıda araştırma vardır. Bu derlemede bağlanma ve bağımlılık arasındaki ilişkiyi daha iyi anlayabilmek için Türkiye’de yapılan araştırmaları inceleyeceğiz.

Güvenli bağlanma, olumlu bir anne bebek ilişkisini yansıttığı ve gelecekteki sağlıklı sosyo-duygusal gelişimi destekleyen bir kaynak olduğu için önemlidir. Örneğin problemlili internet kullanımı düşük olan bireyler, güvenli bağlanma stili gösteren bireylerdir (Ceritli ve Nedim Bal, 2017). Sosyal medya bağımlılığı ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi ele alan araştırmalara baktığımız zaman, genellikle benzerlikler görülmektedir.

Özkan (2013) korkulu ve saplantılı şekilde bağlanan insanların yüksek düzeyde problemlili internet kullandığını, korkulu

bağlanma stiline sahip bireylerin saplantılı bağlanma stiline sahip bireylerden daha yüksek düzeyde problemlerle internet kullandığını belirtmiştir. Başka bir araştırmada ise güvenli bağlanmanın interneti negatif yönde yordadığını, güvensiz bağlanmanın (korkulu, saplantılı ve kayıtsız) internet bağımlılığını pozitif yönde yordadığı görülmüştür (Savcı ve Aysan, 2016).

Benzer şekilde Morsünbül (2014) internet bağımlısı olarak tanımlanacak bireylerin bağlanma örüntülerinin daha çok kaygı ve kaçınmayla biçimlendiğini söylemiştir. Üniversite öğrencilerinin katıldığı bir araştırmada akıllı telefon bağımlılığı mevcut olan öğrencilerin daha çok korkulu ve kayıtsız bağlanma stillerine sahip oldukları görülürken (Yücelten, 2019), lise öğrencilerinin katıldığı bir araştırmada da sosyal medya bağımlılığında, kaygılı ve kaçınmacı bağlanma stillerinin önemli bir etkisi olduğu görülmüştür (Dilsiz, 2019). Bu araştırma sonuçlarından farklı olarak Eroğlu (2015) facebook bağımlılığının güvenli bağlanma, kaygılı bağlanma ve korkulu bağlanma stilleri ile ilişkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Bağlanmaları zedelenmiş kişiler, cansız maddelere bağlanarak duygusal regülasyonlarını bu bağımlılık verici maddelerle geçicide olsa yapabildiklerini

ifade etmektedirler (Dinç, 2017). Madde ve madde dışı bağımlılık bozukluklarında ortak olarak, kişilerin maddeye ya da davranışa yönelik motivasyonunun çoğunlukla problemlerle başa çıkmak veya kaçınmak üzerine olduğu görülmektedir.

Bağlanma ve alkol bağımlılığının ilişkisini inceleyen bir araştırmada alkol kullanımının güvensiz bağlanma ile ilişkili olduğu, olumlu bağlanma özellikleri gösterenlerde madde kullanımının daha az olduğu görülmektedir (Görgün ve ark. 2010). Anne-babaya olumlu bağlanmaya sahip lise öğrencilerinde sigara ve alkol kullanım oranı düşük düzeyde saptanırken (Uluman ve Buzlu, 2015), üniversite öğrencilerinin katıldığı bir araştırmada da bağlanma stili kayıtsız olan öğrencilerin alkol-sigara kullanımının yüksek olduğu ve bağlanma stiline, alkol- sigara kullanımı gibi alışkanlıkları etkilediği belirtilmiştir (Akhan, 2014). Ergenler üzerinde yapılan bir araştırmada, madde kullanım bozukluğu olan ergenlerin madde kullanım bozukluğu olmayan ergenlere göre, daha düşük düzeyde güvenli ve saplantılı bağlandığı görülmüştür (Aydoğdu ve Olcay Çam, 2013). Benzer şekilde konuyla ilgili başka bir araştırmada ise saplantılı bağlanma stili ile madde kullanma eğilimi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu ve saplantılı bağlanma stiline madde kullanma eğilimini

yordadığı şekildedir sonucu elde edilmiştir (Bülbül ve Odacı, 2018).

Bu benzer sonuçlardan farklı olarak Yaz (2019) bağlanma biçimleri ile sigara kullanımı arasındaki ilişkide güvensiz bağlanma biçimlerinin sigara kullanımı ile arasında anlamlı bir fark görülmemiştir sonucuna ulaşmıştır. Buna ek olarak, başka bir araştırmada sigara içen öğrencilerin güvenli bağlanma puan ortalamasının sigara içmeyen öğrencilere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Duran, 2015).

Türkiye dışında yapılan bir araştırmaya da değinirsek güvensiz bağlanma ile bağımlılık arasında ilişki olduğu vurgulanmıştır. Madde bağımlılığı tedavisinde bağlanma kuramının diğer tedavilerle birlikte kullanılarak olumlu sonuçların alınabileceği vurgulanmıştır (Tate, 2013).

SONUÇ

Bağlanma kuramı, yaşamın ilk yıllarındaki deneyimin yaşamın sonraki dönemlerini nasıl etkilediğini incelememize imkân vermektedir. Bu kurama göre bakım verenle ilgili olan erken deneyimler, bakım verenin davranışları, bebekle olan ilişkisi, bebeğin ihtiyaçlarını zamanında karşılanması bağlanma stiline çeşidini belirler. Bu deneyimler bebeğin düşünce ve davranışlarını, ilerideki alışkanlıklarını etkiler. Dolayısıyla yaşamının devamında geliştirebileceği bir bağımlılık çeşidini de

etkileyebilir. Bu konuya ilişkin olarak bu derlemede bağlanma stili ile bağımlılık arasındaki ilişki inceleyen araştırmalar derlendi. Bu çalışmalar doğrultusunda saplantılı, korkulu, güvensiz bağlanan bireylerin güvenli bağlanan bireylere göre daha fazla bağımlılık geliştirdiği gözlemlendi. Örneğin sosyal medya bağımlılığı hakkında yapılan araştırmalar sonucunda saplantılı, güvensiz ve kaçınılmalı bağlanan bireylerin güvenli bağlanan bireylere göre sosyal medyaya karşı daha fazla bağımlılık geliştirdiği ve sosyal medyanın onlar için daha fazla şey ifade ettiği çoğunlukla gözlemlenmiştir. Diğer bir araştırma konusu olan madde bağımlılığı araştırmalarında benzer yönde sonuçlar çıkmıştır. Çoğunlukla güvenli bağlanan bireylerin saplantılı, kaygılı ve güvensiz bağlanan bireylere göre madde bağımlılığının az olduğu tespit edilmiştir. Madde kullanımı genellikle saplantılı kaygılı ve güvensiz bağlanma stilleriyle ilişkilendirilmiştir. Özetlersek bakım verenin ve bebek arasındaki ilişkiden doğan ve erken yaşlarda kazanılan bağlanma stilleri ile herhangi bir şeye olan isteğin durdurulamaması olan bağımlılıkla arasında büyük oranda ilişki bulunmuştur.

ÖNERİLER

Bu derlemede yer alan iki araştırma konusunda madde bağımlılığı ve sosyal medya bağımlılığı bireyler üzerinde ciddi

olumsuz etkilere sebep olmaktadır. Günümüzde toplumun birçok grubundan öğrencilerden yetişkinlerden ve yaşlılardan bu bağımlılık çeşitlerine yönelme vardır. Sokağa çıktığımızda bile sigara veya alkol içen genç, yaşlı bireylerle, telefonun bilgisayarın başından kalkmayan gençlerle, yeni yeni teknolojiyle yaklaşım telefona sosyal medyaya bağımlı olan yaşlılarla karşılaşabiliyoruz. İşte karşılaştığımız bu durum zaman geçtikçe bireyler üzerinden toplumun yapısında bozulmalar meydana getirebilir. Bağımlılık geliştirmenin önüne geçmek, bireylerin hayatındaki olumsuz etkileri en aza indirmek için bu derlemedeki çalışmaların sonuçları dikkate alınarak faydalı olabilecek faaliyetler ve bazı önlemler alınabilir. Örneğin aileleri bağlanma stillerinin bağımlılığa olan etkisi hakkında bilinçlendirerek ailelerin çocuklarına olan davranışlarında daha dikkatli olmaları sağlanabilir. Bağımlılık çeşitlerinin birey tarafından geliştirilmesinde en kritik dönem olan ergenlik döneminde aileler ve eğitimciler tarafından destek sağlanabilir. Yine eğitimciler tarafından öğrenciler sahip oldukları bağlanma stilleri hakkında farkındalık geliştirerek o bağlanma stilinin olumsuz özellikleri düzenlenmeye çalışılabilir. Tedavi alanında ise bu bağımlılık çeşitleri tedavi edilirken bağlanma stillerinin bağlanma üzerindeki etkisi dikkate alınarak tedavide daha olumlu

sonuçlar alınabilir. Bu uygulamalarla bağımlılık geliştirmenin önüne geçmeyi deneyerek toplum olarak daha iyi bir seviyeye gelebiliriz.

Makalemizi okuduğunuz için
teşekkür ederiz!

-İsmiye Yüksel ve Mehmet Saraç

KAYNAKÇA

Akhan, L.U. (2014). Hemşirelik öğrencilerinin bağlanma stillerinin belirlenmesi, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 4(3).

Aydoğdu, H. ve Mahire Olcay Çam, M. O. (2013). Madde Kullanım Bozukluğu Olan ve Olmayan Ergenlerin Bağlanma Stilleri, Anne Baba Tutumları ve Sosyal Destek Algıları Yönünden Karşılaştırılması, *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*.

Balta, E. (2019). Sosyal medya bağımlılığının orta öğretim ikinci kademe öğrencileri arasındaki nedenleri, eğitsel bilişsel sonuçları, *Yüksek Lisans Tezi*.

Bülbül, K. ve Odacı, H. (2018). Lise öğrencilerinde umutsuzluk, bağlanma stili ve aile yapısının madde kullanma eğilimini yordama gücü, *Klinik Psikiyatri Dergisi*.

Ceritli U. ve Bal P.N. (2017). Lise öğrencilerinde bağlanma stillerinin problemlerini internet kullanımına etkisi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*.

Dilsiz, N. B. (2019). Lise öğrencilerinde sosyal medya bağımlılığının bağlanma stilleri ve yaşam doyumu ile ilişkisinin incelenmesi, *Yüksek Lisans Tezi*.

Duran, S. (2018), Hemşirelik öğrencilerinin sigara içme davranışının aile ilişkileri ve bağlanma stilleri ile ilişkisi, *Genel Tıp Dergisi*.

Durdu, A. (2019). Ortaokul 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin sosyal medya bağımlılıkları ve akademik erteleme davranışlarının incelenmesi, *Yüksek Lisans Tezi*.

Eroğlu, Y. (2015). Interrelationship between attachment styles and facebook addiction, *Journal of Education and Training Studies*.

Erol, E. (2019). Batı Karadeniz bölgesinde sosyal medya bağımlılığı ile bağlanma stilleri ilişkisinin incelenmesi, *Yüksek Lisans Tezi*.

Görgün, S. Tiryaki A. Ve Topbaş, M. (2010) Üniversite öğrencilerinde madde kullanma ve anne babaya bağlanma biçimleri, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 11, 305-312.

John W. Santrock, *Yaşam Boyu Gelişim, Gelişim Psikolojisi*, sayfa 191-195.

Mavnacıoğlu, Korhan, 2013, *Kurumsal İletişimde Sosyal Medya Yönetimi: İletişim Sektöründe Sosyal Medya Yönetiminin Algılanmasına Yönelik Bir Araştırma*.

Morsünbül, Ü. (2014). İnternet bağımlılığının bağlanma stilleri, kişilik özellikleri, yalnızlık ve yaşam doyumu ile ilişkisi, *International Journal of Human Sciences*, 11(1), 357-372.

Oğuz, F. (2019). Ergenlerde algılanan anne-baba tutumları ve bağlanma stilleri ile

madde bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi.

Okur, H. D. ve Özkul, M. (2015). Modern iletişimin ara yüzü: Sanal iletişim sosyal paylaşım sitelerinin toplumsal ilişki kurma biçimlerine etkisi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.

Özkan, Ö. (2013). İnternet Kullanımıyla İlgili Değişkenlerin Cinsiyet, Kişilik Özellikleri, Yaşam Doyumu Ve Bağlanma Stilleri Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi.

Polat, R. (2018), Tüketim Toplumu Bağlamında Sosyal Medya Bağımlılığı, Yüksek Lisans Tezi.

Savcı, M. ve Aysan, F.(2016). Bağlanma stilleri, akran ilişkileri ve duyguların internet bağımlılığını yordamadaki katkıları, ADDICTA: The Turkish Journal on Addictions.

Solmaz, B. Tekin, G. Herzem, Z. ve Demir, M. (2013). İnternet ve sosyal medya kullanımı üzerine bir uygulama.

Şentürk, E. (2017). Sosyal medya bağımlılığının, depresyon, anksiyete bozukluğu, karışık anksiyete ve depresif bozukluk hastaları ile kontrol grubu arasında karşılaştırılması ve kullanıcıların kişilik özellikleriyle ilişkisinin araştırılması, Tıpta uzmanlık tezi. .

Tate, E. (2013) Addiction and attachment: mental health clinicians' use of attachment theory in the treatment of substance use disorders.

Uluman, Ö. ve Buzlu, S. (2015). Lise öğrencilerinde bağlanma biçimleri ile sigara ve alkol kullanımı.

Yaz, B. (2019). İç Anadolu Bölgesi'nde sigara bağımlılığı bulunan bireylerin bağlanma stilleri ve psikolojik semptomları arasındaki ilişkinin incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi.

Yücelten, (2019). Üniversite öğrencilerinde internet bağımlılığı ve akıllı telefon bağımlılığının bağlanma stilleri ile ilişkisinin incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi.